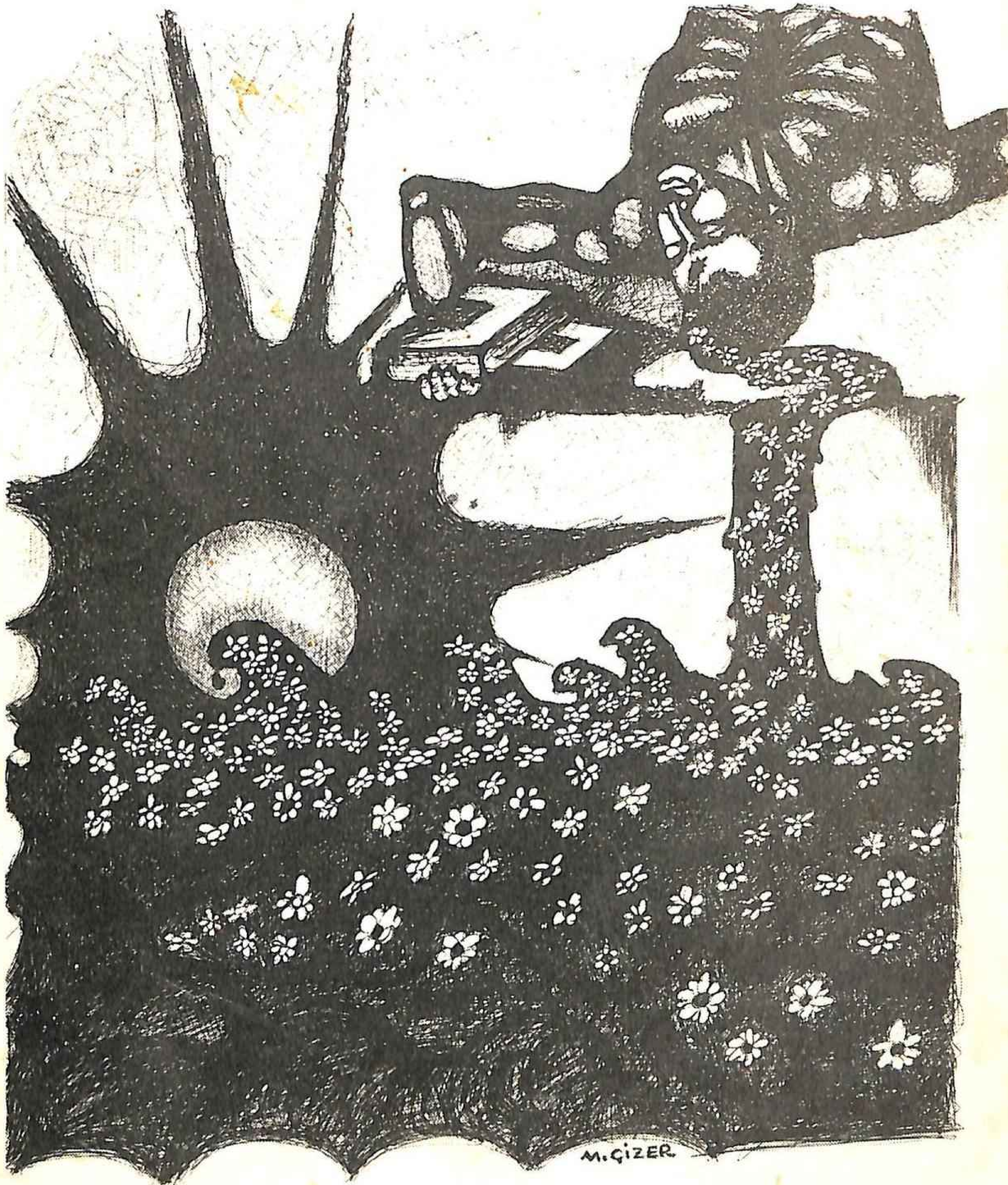
TOHUM

Sanat ve Edebiyat dergisi

Aralık 86 Sayı 3 3.50 DM

"Estetik eleştiri olmadan tarihsel eleştiri ve tarihsel eleştiri olmadan estetik eleştiri tek yanlı ve dolayısıyla yanıltıcıdır"

Bu Sayıda

Tohum Aralık 1986 Sayı 3 **Sorumlu:** Veli Genç Rinkbysuâgen 89/004, 16374 Fpânga Schweden **Yazışma Adresi:** A. Özgen Utku Postfach 10 11 92 5000 Köln 1 Deutschland **İsteme Adresi:** Kaiser Wilhelm str. 252 4100 Duisburg 11 **Abone Koşulları:** B. Almanya 6 Aylık 15 DM 1 Yıllık 30 DM Diğer Avrupa Ülkeleri İçin 6 Aylık 18 DM 1 Yıllık 35 DM **Konto nr:** 334-023074 **BLZ:** 350 500 00 Sparkasse-Duisburg **Abone olmak için:** adres ve dekont'un yazışma adresine gönderilmesi yeterlidir **Dizgi:** Typo-Text Tel. 0201/202809 **Baskı:** SchnellDruck-Center Tel. 0203/447299

M.ÇIZER

PROLETER KÜLTÜR, SANAT VE EDEBİYAT ÜZERİNE

Muzaffer Oruçoğlu

Her yeni sınıf tarih sahnesine, kendi dünyası, dolayısıyla kendi kültür ve sanatıyla birlikte çıkar. Onu durmaksızın yeniden yaratır, geliştirir, aşar. Kültür ve sanat, sınıfların ruhi şekillenmesinin temel ögesidir. Günümüzde hâlâ, tıpkı Troçki gibi proleter kültür, sanat ve edebiyatın olamayacağını savunanlar var. Bu anlayış, proletaryanın burjuvaziye ve eski sınıflara karşı kültür ve sanat cephesinde, kendi silahlarıyla verdiği mücadeleyi zayıflatmaya himet eden, onu silahsızlandıran bir anlayıştır. Her sınıfın kendine özgü bir kültür ve sanatı vardır. Hangi dönemde hangi kültür ve sanatın egemen olduğu sorunu, genel olarak, hangi sınıfın egemen olduğu sorununa bağlıdır... İlkel komünal toplumun bir kültürü, sanatı ve şiiri vardı. Antik, feodal ve kapitalist dönemin de bir egemen ve ezilen kültürü, sanatı ve edebiyatı vardır. Otuzbin yıl önceki ilkel insanın mağara duvarlarındaki ilginç sanatını, bizonlarını, geyiklerini, gergedanlarını, kuş kafalı adamlarını, büyülü, şiirsel bir çığlığı duyarcasına seyrederiz. Köle sahiplerinin kültür ve sanatı, bazalt, porfir ve granit gibi sert taşlarda tüm canlılığıyla dile gelir. Bugün bile, güneşin pasparlak bakışları altında Nil'i mağrurca seyreden firavun piramitlerini, sfenkslerini, sonra Mezopotamya ziguratlarını, Hitit aslanlarını, Girit, Grek, Etrüsk, Hint ve Çin harikalarını hayranlıkla seyrederiz. Feodal aristokrasinin ve burjuvazinin kütüründen, sanat ve edebiyatından sözetmemize gerek var mı. Eğer proletaryayı modern bir sınıf olarak kabul ediyorsak, proleter kültür, sanat ve edebiyatı da kabullenmek zorundayız. Biliriz ki, proletarya dünyamızın en modern, en genç, en devrimci sınıfıdır. Hayatın ve insanlığın değişim ivmesi geçmişinde görülmedik boyutlarda artmasına rağmen, proletarya en az beş-altı yüzyıl yaşayacaktır. Çünkü tarih, kendi ahırını temizletmek için demir süpürgesini bizzat ona verdi. Henüz gençlik çağındadır. Onun kültürü ve sanatı, hem bir sınıf, hem de sınıfsızlık kültür ve sanatıdır. Bir sınıf kültürüdür çünkü, onu yaratan bir sınıftır. Burjuvaziyle kısasa kısas, amansız bir mücadele içinde olan, onun diktatörlüğü altında ezilen ve onu diktatörlüğü ile ezen, hem onu hem de kendisini bilinçli olarak tarih sahnesinden silmeye çalışan bir sınıftır. Onun kültürünü ve sanatını bu çelişkiler, bu tarihsel şartlar ve amaçlar belirliyor. Proletaryanın kültür ve sanat perspektifi, proletaryanın doğuşundan proletarya diktatörlüğüne, oradan da en ileri komünizm idealine kadar uzanır. Bunun içindir ki, proleter kültür ve sanat, proletaryanın sınıf olarak ortadan kalkmasıyla birlikte miyadını önemli ölçüde dolduracaktır. Komünizmin insanlığı, bu güçlü proleter kültür ve sanat mirasına dayanarak yepyeni bir öz ve biçimde-sanatın artık marifet olmaktan çıktığı-daha ileri bir "kültür" ve "sanat" evrenine girecektir. Güçlü diyoruz çünkü, proleter kültür ve sanat, insanlığın gelmiş geçmiş tüm kültürünün esaslı bir tarzda, yani yüzyıllara mal olan bir zaman sürecinde, ama dirhem dirhem özümlenerek, onun proleter tezgahta, bir üst aşamada, yeniden

yaratılmasıdır. Sorunu bu şekilde genel hatlarıyla koyduktan sonra gelelim zaman zaman tartışmalara konu olan bazı sorunlara.

Öz ve Biçim Sorunu

Öz nedir? Öz, en genel en kaba deyimiyle hayat ve harekettir. Yani muharrik güç, motor güçtür. Hükümran ve asıl kahramandır. Hareket evreninde, tüm yolların kendisine çıktığı Roma'dır. Öz, çelişmeli birliğin, yani çelişkinin bilinci ve eylemidir. Ateşin ya da aydınlığın kaynağı, kumanda merkezi, odağı gibidir. Hamle ve ilerleyiş, yıkış, yaratış ondan fışkırır. İlk ve son sözün sahibidir. Ve her sözü bir ilkedir.

Biçim nedir? Biçim en genel, en kaba deyimiyle özün görünümüdür. Ama basit, durağan bir görünümü değil. Özün karekterini, meramını, serüvenini tüm çizgileriyle sunuştur. Maddedeki çelişmeleri, çıplak haliyle, doğrudan göremeyiz. Ama onun sayısız bağlantılar, biçimler karmaşası içinde bize ulaşan hareket tarzını seyrederiz. Bilinç ve duygu dünyasının somut, ayrıntılı işleyişini, korkunç ve zengin çatışmalı cihazını, iç alemini izleyemeyiz. Ama ona davranış, ses, mimik vb. yoluyla ulaşmaya çalışırız. Biçim bizi öze götürür.

Özle biçim arasında diyalektik bir birlik vardır. Her ikisi de genelde birbirleriyle çelişir, birbirlerini etkiler ya da gölgelerler. Sanatçı bu diyalektik birliği bazan uyumlu, bazan da uyumsuz çelişmeli bir tarzda kurar. Öz ileri, biçim geridir. Biçim yeni, öz eskidir. Öz güçlü, biçim zayıf yada biçim güçlü, güzel, öz ise zayıftır. Bu uyumu kurmak kolay değildir ve bir hayli ustalık işidir. Öz, biçimi belirler. Biçim, öz üzerinde etkili olur, bazan da tayin edici. Biçimde incelik, ustalık ve yenilik, dikkati öze çeker, onun daha iyi kavranmasına yol açar. Brecht, *"edebiyat biçimsel yenilikler getirmeksizin yeni konuları ve yeni bakış açılarını yeni kamu kesitlerine sokamaz"* der. İleri, devrimci bir öz, gerçekten iyi yakalanmış bir öz, yani hayatın atılımcı kudretini güçlü bir tarzda bağrında toplayan bir öz, o oranda da biçim belirler, şekillendirir. Hayatın genel kuralı budur. Demek oluyor ki biçim özden kopuk, basit, mekanik bir dış görüntü değildir. Brecht'in deyimiyle "öylesine içeriğe aittir ki, sanatçının kendisi bile çoğu kez ona bir içerik gözüyle bakar". Aradaki hassas, ama önemli ayırım çizgisini göremez.

Hayat tufanında özü-koşullandığı çevre ve tüm bağlantılarıyla-kavrayabilmek, çelişkiler kargaşasında tüm rolleriyle belirleyiciyi yakalayabilmek zordur. Üretim dünyasındaki, toplumsal ve bireysel eylemdeki özü, toplumun ve bireyin bilincindeki ve ruhundaki özü, yani o aşamadaki ya da tarihsel şartlardaki belirleyici özü, bu tılsımlı ateşi yakalayabilmek zordur. Bu, derin bir perspektifi, kültürü ve tecrübeyi gerektirir. Bundan daha zor olan, özün hareketini, güzel ve çirkin serüveni izlemek, onu ustalıkla betimlemektir. Yani demem şu ki, özü, ama şu ünlü özler özünü-öz vardır, öz vardır-yakalayabilmek marifettir. Ama asıl büyük marifet, bu özün biçimini, özün şanına layık bir tarzda, onu karartmayacak aksine daha bir etkinleştirecek, güzelleştirecek, cazip kılacak bir tarzda, onunla uyum içinde betimlemek, sunabilmektir. Bir çok sanatçı bu zorlu sınav alanında tökezliyor. Ya yakaladığı güçlü özü zayıf biçimle karartıyor, ya da onu biçimin ezici egemenliği altında eziyor. Birincisi kaba özcülüktür ki bunun sanatla bir ilgisi yoktur. İkincisi ise biçimciliktir. Gerçeği olduğu gibi sunmak onu bilincin ve ruhun yetenek tornasından geçirmeden sunmak kaba mekanik gerçekçiliktir. Gerçeği sunarken onun özüne, temel bağlantılarına bağlı kalarak, estetiğin gizemli, yaratıcı aynasında yansıtarak, onu bir üst aşamada adeta yeniden yaratarak sunmak. İşte sorun budur. Mevcut duruma ve geleceğe dair ileri, güzel, anıtsal mesajlar sunmak da ancak bu şekilde mümkün olabilir. Mao Zedung sanattaki hayatın gerçek hayattan farklılığını şöyle belirtir: *"Sanat ve edebiyat eserlerinde yan-*

GİDEN SENSİN GECEDE

Kutsiye Bozoklar

Penceremden baktım geceye
Sarıverdi beni usulca
uzak yıldızlar görünmüyordu
gizemli dostum ayışığında
Yüreğimde incecik bitimsiz sızı
benmi gecedeyim, gece mi bende?
—belki giden yalnız sensin gecede—
bir' MERHABA' özlemindeyim canım
sanırım, bütün suç sende
canım sıkılıyor duyuyor musun?
Avuçlarımın gölgesine baktım
bir parça karanlık tutup, kuruttum
birazdan geceyi tutuşturacağım
çığlık çığlığa bir sabah bekliyorum
sonra yine 'MERHABA' diyeceğim
ve ardımda umutlu ışıltılar
yüreğim bir kavga türküsünde
öfkeyle çekip gideceğim.
Bir gün unutulmuş güzelliklerin özlemi
vuracak ışıklı gözlerine, döneceksin!
uzattığın elleri sıkıca tutacağım
ve sevinçli yangınlar ortasına
götüreceğim seni.

sıdığı biçimiyle hayat, daha yüksek bir düzeyde, daha derin, daha yoğun, daha tipik, ideale daha yakın ve dolayısıyla da gerçek günlük hayattan daha evrensel olabilir ve olmalıdır da" (Sanat Kültür ve Edebiyat Üzerine, sf.51)

Genel olarak kitle hareketinin içten içe ya da dalga dalga yükseldiği, doğuş ve yükselme sancısının şok derecesinde kendini gösterdiği dönemlerde öz, kutup yıldızı gibi parlar. Kendi görkemine layık, güzel ve uyumlu bir biçimle egemenliğini hissettirir. Biçimin içeriği boğduğu dönemler, genellikle durgunluk, kabus küçülme ve çürüme dönemleridir. Bu dönemlerde biçim, uslup ve kompozisyon soytarılıklarıyla, edebi nevrozlarla, imgesel bayağılaşma ve erotik iç çekişlerle çekilmez hale gelir. Biçimin ve özün toprağı sınıf mücadelesidir. Onu taçlandıran da batıran da odur.

Yerellik ve Evrensellik Sorunu

Sanatın, yereldeki evrenseli bulmak, yereldeki yüce insanlık sorunlarını bulmak gibi temel görevi vardır. Dünyanın herhangi bir noktasında tomurcuklanan sanat, başka ülkelerin insanlarının ruhundaki ateşli sorulara doyurucu cevaplar verebiliyor mu? Onların gizli, kuşkucu, sorgulayıcı ve problemli dünyalarının tercümanı olabiliyor mu? Okunduğunda milyonlarla, Kaf dağının ardındaki kalabalıklarla duygudaş olabiliyor mu?

Şimdimiz geçmişimizin rahmindeydi. Geleceğimiz şimdimizin rahmindedir. Sanatçı, rahimdeki bu sancıyı, bu tohumu yakalayabiliyor mu. Evrensellik bu dölün yakalanmasıyla başlar. Ancak, bugünün deryasına cesurca dalabilen, geleceğin sırlarını ustaca yakalayabilen, onu hünerin şafak renkli örsünden geçirerek kahincesine mesajlaştıran bir sanat abideleşebilir, zamanın kemiriciliğine uzun süre dayanabilir.

Yerelin derinliklerinde yatan evrensel cevheri bulduktan sonra onu yeniden kendine özgü tekniğiyle işlemek, yerelin ruhu ve renkleriyle biçimlendirmek, renklendirmek gerekiyor. Aradan üçbin yıla yakın bir süre geçmesine rağmen Homeros'u ve Heseidos'u ne güzel seviyoruz. Bunda,-insanlığın nostalji tiryakiliğini bir yana bırakırsak-özün evrenselliği yatmaktadır. Yereldeki orjinalite ve sürpriz ögesi ve bunun yerel ruhla, zenginlikle estetikleştirilmesi insanlığı her zaman cezbetmiştir.

Üçbin yılda, zamanın sanat çöplüğü bir hayli doldu. Bu çöplüğün müstakbel adayları çürüme ve gericilik dönemlerinde daha da artıyor. İnsanlığa göz yorgunluğu ve zaman kaybından başka hiç bir şey vermeyen şişirme, boğuntu yapıtlar, sıradan laf kalabalığı şaheserleri piyasayı bolca işgal ediyor. Ve dalkavuk eleştirmenleri tarafından da şaşaalı methiyelerle vaftiz edilerek edebiyat dünyasının ön saflarına sürülüyor. Bu yapıtlarda, yerellikle evrenselliğin, biçimle özün o uyumlu, ustaca bileşimini güçlü aydınlığını görmek mümkün müdür. Arayıp da içimizdeki zenginlikleri, güzellikleri, sorunlarımızın cevaplarını bulabilmek mümkün müdür. Bu yapıtlar bizim geleceğe dair, sevdaya, hayata ve kavgaya dair, derinliklerimizde kabaran o esrarengiz ateşli merakı, o doyumsuzluğu doyurabilirler mi. Yarattıkları tipler siliktir, kişiliksizdir, ceset gibidir. Zaman Donkişot'a, yani hayalciliğin, hesapsız sevmenin, saflığın ve kötülüklere karşı mücadelenin bu taçsız kralına karşı duyduğumuz eleştirel kahkahayı ve aşkı zerrece zayıflatmıyor. Gonçarov, Oblomov övenderesiyle ruhumuzu güçlü bir tarzda dürtüverdi. Hepimizi, ensemizi tatlı tatlı kaşıyarak, içimizdeki Oblomov'u yeniden keşfetmenin, onunla hesaplaşmak istemenin atmosferine soktu. Hayatın amansız fırtınalarına karşı yürürken Rahmetov'u hatırlarız çoğu kez. Acılar ve çileler kapımızı çaldığında ya da onun kuşatmasında kaldığımızda Rahmetov'culuğumuz depreşir. İrademizi çivili keçe üzerinde sınamak geçer fikrimizden. Hayat Murtaza'yı durmadan, bize inat edercesine karşımıza çıkarır. Bireysel ve kitlesel Murtaza'lığımıza zaman zaman ne muhteşum lanetler yağdırırız. Tüm bu ve benzeri kahramanlar, yerelde yakalanan tipik evrensel gerçeklerdir. Mübalağa sanatıyla süslenen özdür. Yereldeki öz, ama o kastettiğimiz öz, enternasyonal ve evrenseldir. Yeter ki onu yakalayabilelim. Biçim ne kadar yeni, ne kadar engin ve enfes olursa olsan bu öz'ü yakalayamadığımız müddetçe darlıktan, ulusalcılıktan kurtulamayız.

Estetik ve Politika Sorunu

Birçoğu açıktan söylemese de burjuva sanatçıları arasında estetiğin politikayla çatıştığı, politikayı reddettiğ görüşü yaygındır. Bu burjuvazinin görüşü olmasına rağmen, bazı iyi niyetli, demokrat sanatçılarda oluşan bu kanı, burjuva politikasının iki yüzlülüğünden, tüm güzellikleri, bağlılıkları yıkan iğrenç çıkarcılığından kaynaklanıyor. Bu çirkefe bir tepki olarak ortaya çıkıyor. Politikayı abad eden de berbat eden-

de burjuvazidir.

Sanatta politikanın mevzilendiği yer özdür. Sanat dünyasının öz'ler kuşağında sınıfların politikası kendilerini tüm renkleriyle açığa vururlar. *"Ben politikadan uzağım"* diyen en iddialı yapıtı, estetik renklerinden arındırırsanız ortaya politika çıkar. Bireye ve topluma nasıl baktığı, aşka, emeğe, aileye, savaşa, barışa, eşitliğe ve özgürlüğe, tarihe ve geleceğe nasıl baktığı dızdıblak ortaya çıkar. Bir yapıtı okuduktan sonra *"bu yapıt ne diyor?"* sorusuna verilecek cevap politikadır. Bireyin ve toplumun hayatı zaten politika beşiğinde ırgalanıp duruyor. Beşikteki aydın kafa, yani sanatçı, ırganlandığının daha çok farkındadır ve titreşimlerini etinde iliğinde duyar. Onun yarattığı sanat hiç politikasız olur mu. Eserlerinde en sinsi ve rezil politikaya düşenler, genellikle politikaya beddua yağdıranlar oluyor. Bunun en çarpıcı örneği Tarık Buğra'dır. Bunlar aslında sanatta politikaya değil, proleter politikaya karşı çıkıyorlar. Yoksa Mao Zedung'un dediği gibi *"bütün sınıflı toplumlardaki bütün sınıflar her zaman birinci olarak siyaset kıstasına, ikinci olarak sanat kıstasına yer verirler"* (age)

Politika sınıfların ortaya çıkmasıyla birlikte ortaya çıktı. Günümüze kadarki tüm sanata istisnasız damgasını vurdu, dölünü düşürdü. Onun girmediği hiç bir bakir alan yoktur. Sınıfların ortadan kalkmasıyla birlikte de ortadan kalkacaktır. Ama yerini boş bırakmayarak... Proletaryanın politikasında henüz ömrünü doldurmamış, güzel, dayanaklı, evrensel olan tüm ögeleri alarak, ve -adına ne denirse densin- onun üzerinde yepyeni bir hat şeklinde yükselerek...

Politika estetiği güçlendirir, güzelleştirir. Sınıflı toplumlarda estetiğe canlılık veren, onu durmadan değiştiren, biçimden biçime sokan asıl unsur politikadır. Politikayı aslında sanat tacının ya da yüzüğünün pırlantasına benzetebiliriz. Ama onu sanata sereserpe, tüm dalları ve gövdesiyle sokamayız. Böyle yaparsak en ince, en eğitilmiş, şaşırtıcı maharetimize rağmen estetiği zayıflatırız. Politikanın en çok yoğunlaşmış özlü ifadesini, odak ya da doruk noktasını, hasını sokabiliriz. Politika, estetiğin aksine dobradobralığı, açıklığı, dolaysızlığı, çıplaklığı sever. Her türlü tumturaklılığa, süse ve şaşaaya karşıdır. Estetikle bu bakımdan çatışır. Ama bütün sorun, bu çelişmeli birliği, ileri, şirin ve yetkin bir tarzda kurabilmektir. Sanatta, çelişen ama fena halde çelişen iki keskin ucun birliğini, gerçekleşemeyeceğine kesin inanılan sürpriz birliğini, estetiğin altın yüzüğüyle gerçekleştirmek, görkeme ve ölümsüzleşmeye yol açıyor genellikle. Hayatın ilginç bir cilvesi de budur.

Saflarımızdaki sanatta politikanın şahikası var. Ama estetik yok denecek kadar zayıftır. Bu durum, birçok devrimci, demokrat aydını kızdırıyor. Onların haklı olarak bizleri "slogancı"lıkla suçlamalarına yol açıyor. Bu, onlarda, sanatta politikaya karşı bir tepkinin uyanmasına hizmet ediyor. Bunun yanında birçok burjuva sanatçısı "alın işte size sanat, kuru politik herzeler yığını" diyerek bizim zaaflarımızı kendi gerici tezlerine bir kuvvet iğnesi gibi zerk ediyor. Estetiğin deryasına giremiyoruz. Ruhumuzu politika biçimlendirmiş. Her zerremiz politikanın işgali altındadır. Bu, insanlığın zengin kültürüyle kucaklaşmamamızdan kaynaklanıyor. Bu yüzden iyi, geniş perspektifli bir komünist de olamıyoruz.

Özgürlük ve Parti Edebiyatı Sorunu

Sanat her zaman özgürlük ister. Bilincin ve ruhun yaratıcılığının ilk ve en temel şartı özgürlüktür. Sanatsal yaratıcılık kudreti son derece duyarlıdır ve en küçük baskıya tahammülü yoktur. Onu dokununca hemencecik büzülen küs çiçeğine benzetebiliriz. Ama bir farkla ki büzülünce, yeniden açılmak için daha çok güç toplayan bir küs çiçeğine. Bilincin ve duygunun hareket alanı çok geniştir. Pembe pelerinli hayalin şu evrende hiç girmediği yer var mı? Sanatsal yaratıcılık hırsı, en güçlü hırstır ki, o da il-

kin özgürlük ister. Onun en çok düşman olduğu şey, güdüm ve direktiftir. Hiç bir otorite, en bilimsel eleştiri dahi sanatsal yaratıcılığa buyrukla yanaşamaz. Marksist edebiyat eleştirmeni Plehanov, bu hususu çok açık ve kesin bir dille ifade eder. *"Bilimsel eleştiri sanata hiç bir buyruk veremez. Ona: -sen şu ya da bu kurala, şu ya da bu yönteme bağlanacaksın! demez"* der. Kuşkusuz bundan, sanatın özgürlük hakkına dokunmadan yönlendirilemeyeceği anlamı çıkmaz. Burda kastedilen, sanatın buyruk altında tutulamayacağı, buyrukla kesin kurallara bağlanamayacağı gerçeğidir.

Yeryüzünün en tehlikeli serüvenlerinden birisi de sanatı baskı altına almak ya da yasaklamaktır. Çünkü o baskının soluğunu ensesinde hissedince, prangaya vurulunca keskin hiciv ve mizah mızrağına sarılıyor. Teşbihler, imgeler iyice inceliyor, öz daha bir yoğunlaşarak estetiğin büyüsüyle, güçlü hazlar uyandıran gizemli çekim gücüyle —hayranlık yaratacak bir biçimde— donanıyor. Sabahattin Ali'ye, Samed Behrengi'ye bakın. S. Ali, Sırça Köşk'ünde halkın kahredici gazabını ne kadar narin, ne kadar anlamlı ve güzel koymuş.

Peki öyleyse özgürlükle parti edebiyatı anlayışı bağdaşır mı? Evet, tamamen bağdaşır. Komünist Partisi çalışan insanlığın büyük ilerleyişinin, büyük yürüyüşünün klavuzu, öncüsüdür. Tarihin gelmiş geçmiş en ileri, en devrimci teorisiyle donanmış bir güç olarak onun, hayatın her alanında konuşması, potansiyel güçleri harekete geçirmesi, ilerleyen güçleri yönlendirmesi kadar doğal ne olabilir ki. O sadece politikada değil, kültür, sanat ve edebiyat alanında da tüm varlığıyla vardır. Örneğin, edebiyatın tüm dallarında, şiirde, romanda, öyküde, masalda, tiyatroda, denemede vb. yaratıcı ve yönlendirici kudretiyle vardır. Bunun yanında, müzikte, resimde, heykelde, mimaride vb. parti, eleştirel bir ruhla kendi anlayışını en geniş, en etkin bir biçimde kor. Ve koyduğu anlayış temelinde, bir parti sanat ve edebiyatının filizlenip gelişmesini, toplumsal hayata egemen olmasını sağlamaya çalışır. Her genç ve yeni felsefe, her devrim, kendi kültürünü beraberinde getirir. Bazı aydınlar, parti edebiyatı anlayışına karşı çıkıyorlar. Bu anlaşılmaz, gülünç ve saçma bir şeydir. Her insanın, her aydının, her edebiyatçının, her kuruluşun sanat ve edebiyat hakkında kendi görüşlerini açıklama, sanatı ve edebiyatı bu görüşler doğrultusunda etkileyip yönlendirme hakkı vardır. Bu hak herkese tanınacak ama komünist partisine tanınmayacak öyle mi? Peki bu anlayış, burjuvazinin komünist partisine karşı giriştiği o tarihsel yasakçılığının, haçlı seferinin bir parçası değil midir. Açıktır ki bu hak, herkesten, her kuruluştan önce insanlığı kurtaracak olan güce, onun öncü müfrezesine aittir. Bırakalım işçi sınıfı da o bilimsel dünya görüşünün ışığında sanat ve edebiyatı irdelesin eleştirsin. O engin özgürlük anlayışıyla sanat ve edebiyatı yönlendirsin. Onu insanlığın kurtuluş davasının güzel bir parçası haline getirsin.

Komünist Partisi hiç bir zaman sanat ve edebiyata buyruklar yağdırmaz. Bir birliği sevk ve idare eder gibi, onu katı disiplin kurallarıyla sevk ve idare etmeye kalkışmaz. Kendi bilimsel anlayışını en geniş perspektifle kor. Sanat ve edebiyatın bu zemin üzerinde filizlenip gelişmesine yol açar. Ama filizlenip serpilen, serpildikçe de ufukları aydınlatan bu ışıklı bereketin adını da doğru kor. Ona proletaryanın sanat ve edebiyatı der. Parti edebiyatı der.

Proletarya iktidarda olsun olmasın, kendi dışındaki sanat ve edebiyata karşı yasakçılık ve tırpan yöntemine değil, bilimsel, militan eleştiri yöntemine, bu biricik yönteme baş vurur. Kendi dışındaki edebiyat ve sanatı, milyonların nazarında sıgaya çeker. Onlarla sanat ve edebiyatın irili ufaklı tüm sorunlarında çetin, dişediş, ısrarlı bir kavgaya girer. Kavga diyoruz, çünkü, Plehanov'un söylediği gibi, *"gerçekten felsefi olan bir eleştiri, aynı zamanda gerçekten kavgacı bir eleştiridir"*.

Kim ki proletaryayı kendi dışındaki sanat ve edebiyata karşı yasakçı, tırpancı olarak gösteriyorsa, bilerek ya da bilmeyerek onun davasına zarar veriyor demektir. Hiç kimse bu hususta kendisini, proletaryanın geçmişindeki bazı olumsuz örneklere dayanarak haklı çıkaramaz. Marx'la Engels başta olmak üzere bu hususta tüm ustalar has-

sastır. Mao Zedung *"kendi eserini güzel bulmayan hemen hiç bir yazar ya da sanatçı yoktur"* der. *"Eleştirilerimiz her türden sanat eserinin birbiriyle özgürce yarışmasına imkan tanımalıdır. Ama bu eserlerin, estetik biliminin kıstasına göre doğru bir eleştiriye tabi tutulması da mutlaka gereklidir".*

Cennneti yeryüzüne indirmenin kavgasını veren, yaratıcılığa ve özgürlüğe aşık, şafak yüzlü bir sınıfa, kendi dışındaki yaratıcılığın zorbası ve tırpıncısı olarak bakmak bilinçli bir düşmanlık değilse korkunç bir körlüktür.

Romantizm ve Partizanlık Sorunu

Üretici güçler, çalışan insanlık, bilim ve emek kendi yolunu çatışma ve namluyla açıyor. Ozanlar "şiddetin sabahın"dan sözediyor. Kıtalar ve okyanuslar silaha sarılan öfkeli uğultularını bir türkü gibi dinliyor. Partizanlık, halkların çıplak partizanlığı, en başta da proleter partizanlık, milyonların durdurulmaz büyük ilerleyişinde kocaman bir meşale, ışıklı bir süngü rolü oynuyor. Tarihin böylesine bilinçli bir tarzda silaha sarıldığı bir çağda sanat kulağını pembe pamukla tıkayabilir mi? İlerleyişin bu denli görkemli bir senfonisini sağırlıkla karşılayabilir mi? Artık hangi namuslu sanatçı, bir zamanlar, devrimin karşı-devrimle yediden yetmişe amansızca hesaplaştığı İspanya'da, Yahya Kemal gibi kulaklarını faşizmin erimiş ağır kurşunuyla mühürleyip Endülüs rakkaselerinin kıvrak dansından, zil ve şal cümbüşünden söz edebilir?

Barikatlarda ve dağlarda partizanlık, vardiya sirenlerinin ve şartellerin, grev ve çatışma için işlediği fabrikalarda ve işçi mahallelerinde partizanlık. Evet evet sanat bu alanlardan bu partizanlıktan kaçabilir mi? Sanat günümüzün ve geleceğin Babuşkin'leri, Frunze'leri gibi, Fuçik'leri, Çapayev'leri, Dapo'ları gibi kahramanlardan kaçabilir mi? Sanat güzelliği arar; doğa, bilinç ve gönül güzelliğini; yaratmak, sevmek, bağlanmak vb. güzelliğini. En büyük güzellik için, insanlığın kurtuluşu için, ölümün üzerine yürümekten, ölümü ölümle yenmekten daha büyük bir güzellik var mı? Sanat bu gerçekten kaçabilir mi? Balarısı çiçekten ve güneşten kaçabilir mi?

Bizim sanatımız, —Henrik İbsen'in deyimini kullanırsak— en ileri bilincin klavuzluğunda *"insan ruhunun ayaklanması"*nı savunan bir sanattır. Hareketin ve ilerleyişin, —en ileri bilincin ve ruhun tornasından geçmiş— özünü ve biçimini temsil eder. Güneşin doğuşunu, gurubun renk cilvesini, ebemkuşağını, çiçeklerin ve suların meramını en iyi biz anlatırız. Topraktaki hercümerc ve büyük doğurganlık en iyi anlatımını bizim kalemimizde bulur. Sevda özveri gibi insan ruhunun güzellikleri ve alçaklıkları gerçek kimliğine bizim kalemimizde kavuşur. Sadece bireyin ve toplunun değil, doğanın partizanlığını da en iyi biz anlatırız. Ronantizm asıl inceliğini, zenginliğini, şaşırtıcılığını bizde bulur. Ama partizanlığı onunla birleştiririz. Bu bakımdan çıplak, saf romantizmden değil, gerçek, devrimci romantizmden yanayız. Bizdeki romantizmin kumanda merkezinde, özünde, partizanlık vardır.

İki bin yıl öncesinin sanat eserlerini, örneğin şiirini, destanını susamışlık derecesinde bir ilgi ve hazla okur, izleriz. Dikkat edin, bu sanatların en süzülmüşlerinin özünde tabiata ve insana özgü güzellikler ve yücelikler uğruna uğul uğul akan kanın ışıltısı, gözyaşının ışıltısı vardır. Haklı olan insanı, ezilen, savunmada olan insanı, Aşil'i değil Hektor'u, Pompeyüs'ü değil Spartaküs'ü alkışlarız. Bu yapıtlarda romantizm, kılıcın ve hançerin haklı eylemiyle, güzellikler uğruna dökülen terin, kanın ve gözyaşının ışıltısıyla şahane bir birlik, bir uyum içindedir. Bunlardan birisini çekip alsanız ya da zayıflatsanız eseri musalla taşına yatırmış olursunuz. İkibin yıl sonra insanlık, proletaryanın Homeros'larını, gelmiş geçmiş bütün eserlerin üzerinde —onun mizah, yergi, ironi, epope vb. ustalığını, estetik balını damağında duyarak— büyük bir hazla okuyacaktır. Ve belkide insanlık, zorunluluk zemininden özgürlük zeminine nasıl çıktığının hikayesini asıl o zaman öğrenecektir. □

KALMAZ YOLLARDA TÜRKÜLERİM

H. Nadir

Gün vurulmaz zincire
Gün olur
Ayva sararır, elma kızarır
Giyinir birgün bu çıplak fabrikalar
Meydanlar, sokaklar
Şairlerin dizeleri, kitaplar dile gelir
Kalmaz yollarda türkülerim
Kartpostallardaki
Sarı fistanlı, şark çıbanlı Kürt kızı
Harman yerleri, buğday tarlaları
Kalmaz resimlerde
Dirilir...

Yok Edilmiş Bir Halk Cevheri: *Enver Gökçe*

"HEY BENİM KARA SEVDAM KALLEŞ KADERİM!"

Nihat Behram

Şekspir, *"Belki kaderimi değiştiremem, fakat aklıma yatmayan şeylere de boyun eğecek değilim"* demişti. Akla yatmayan şeylere boyun eğmemek, 'kader' diye nitelenen şeye başkaldırının kendisidir zaten. Enver Gökçe'nin, acılar denizi olan hayatını düşünürken, hep bu söz dolaştı içimde:

"Hey benim kara sevdam, kalleş kaderim!"

Neydi E. Gökçe'nin "Kara sevdam" dediği şey? Bıraktığı bir kitaplık şiirin ve acı yaşam öyküsünün her dizesinde, her satırında açıkca görülüyor ki, halkına, yurduna sonsuz bir tutkuyla bağlıydı. Halkının mutluluğu uğrunda, her türlü belaya 'hoş geldin' dediği bir tutkuydu bu. Kısacası, bir kara sevdaydı halk deyimiyle. Ve sevdası ve sevdasındaki kararlılığı ve kararlılığındaki direnci 'kaderini' çizmişti Gökçe'nin. Kalleşçe çizmişti hem de. Tek tek bütün dizelerinden kolayca görünüyor ki, aklına yatmayan bu kadere başkaldırısında, kara sevdası gibi kararlıydı.

Enver Gökçe, yazık ki, yok edilmiş bir halk cevheridir. Şiir dolu yüreği, açmadan soldurulmuş bir çiçek gibidir. Meyveye duracakken yolunmuş bir tomurcuk gibidir. Daha çağlasında kırılmış bir dal gibidir. Zehirlenmiş bir akarsu, yakılmış bir orman, ana rahminde öldürülmüş bir çocuk gibidir. Bala durmuş bir kovanın arıları nasıl dağıtılmışsa, öylece ziyan edilmiştir bu halk cevheri.

Bir düzen ki, halkı pazarlamış satıyor; yeraltı, yerüstü zenginliklerini pazarlamış satıyor... Aynı günlerde Gökçe'nin düşünmesi, duygulanması, konuşması yasaklanmış.

Bir düzen ki, köylüsünü, işçisini, gençliğini kırbaç altında tutuyor... Aynı günlerde Gökçe'yi de hücrelere koymuşlar, zincirlere vurmuşlar.

Bir düzen ki, ahtapot gibi kollarıyla halkın kanını emiyor... Aynı günlerde Gökçe'yi de bir dilim ekmeğe muhtaç etmişler.

İlk gençlik günlerinden, düşkünler evinde yoksulluk içinde öldüğü güne dek, hayatının her anında, teniyle, yüreğiyle acılarına ortak olmuş halkının. Yani kara sevdası, kalleş kaderi olmuş.

Enver Gökçe, her şeyden önce onurlu bir hayat bıraktı geriye. Acının iğnesi ipliğiyle dokunmuş onurlu bir hayat. Bıraktığı şiirler, bir elin parmakları, bir kitapçığın sayfalarıyla sayılacak denli az. Az fakat, her satırında yaşadığı acı denizinin destanı gizlidir. Her satırı halkına duyduğu kara sevdanın ışığıyla yazılmıştır. Her satırı kalleş kaderine başkaldırının hıncıyla yazılmıştır. E. Gökçe'nin şiirleri, katliamlardan kurtulmuş bir çocuk gibidir. Her şeyi anlatan bakışlarıyla, usul usul büyür. Hıncını öfkesini büyütür. Sevdasını, dileğini büyütür. Hesap sorulsun diye büyütür.

Büyük kente geldiği ilk gençlik günlerinde, halkın kültür hazinesi, uçsuz bucaksız bir deniz gibiydi onun için. Üniversite eğitimini de bu konuda seçmişti. Gerek öğrencilik döneminde, gerekse, sonraki yıllarında, köy köy dolaştığı Türkiye'de halk türküleri, halk sanatı içinde yoğruldu. Üniversite bitirme tezi olarak 'Eğin Türküleri' üstünde çalıştı. O dönemde, halk kültürüne yönelik bütün çabalara karşı, yöneticilerde düşmanca bir anlayış egemendi. Büyük halk kültürü bilgini Pertev Naili Boratav'ın, kürsüsü lağvedilmişti. Tıpkı kültürü gibi, halkın acılarıyla ilgilenenlerin peşini 'bela' bırakmıyordu.

Gökçe'nin, halkının kültürüne olan derin tutkusu, halkının acılarına dayduğu öfkeyle pekişti. Bu birlikten, Gökçe şiiri doğdu.

Gökçe'nin şiiri bir halk danteli gibidir. Gökçe, şiirine dantel gibi işlediği Türkiye'yi, en ince güzelliklerine, en ince özelliklerine dek tanıyordu. Yaylalarıyla,suyuyla, balığıyla, kuşuyla, otuyla tanıyordu:
"Böğürtlen/Köklerinden/Yayla/Çiçeklerinden/Ve de/Yarpuzlardan/ Pırıl/Pırıl/Cam/Gibi/Serin/Sulardan/Doğar/Çemişgezek/Suyu."

Derin inceliklerine dek soluduğu bu tanışmayı, o doğanın üstündeki insanlarla olan tanışmasıyla pekiştirmişti:
"Ve/Yamada/Allı/Pullu/Beyaz/Peştemallı/Başörtülü/Üç/Etekli/ Kadınlar/Kimi/Göbek/Toplar/Kimi/Madımak/Ve/Keban/İle/Elazığ/ Arası/Un/Uçmaz/Kepek/Kaçmaz/Viraneler/Var..."

Halkıyla bu tanışması sıradan bir tanışma değildi. Onun görüntülerini, acı gerçeğiyle betimliyordu:
"Sırtımda/Alaca/Mintan/Boynumda/Yazma/Afilli/Kasketim/Düşmüş/Yere/ Ayağımda/Kara/Kabar/Ayağımda/Soğuk/Kuyu/Lastiği/Boynu/Buruk/ Kalmışım/Böyle/Ah/Len/Ah."

Ve bu sentezi, toplumcu gerçekçi sanat anlayışının ölçüleriyle, bilincin danteline işliyordu:

"Anamız birdir, aynı memeden emmişiz dostlar.
Kan kardeşiz, sizlere kanım kaynıyor dostlar
Sizlerle beraber herk ettik toprağı,
Beraber yattık hapiste, beraber teskere aldık
Ve maniler yaktık hasret için;
Gülemediysek de boş verdik beraber...
Halay mı çekmedik kol kola,
Horon mu tepmedik diz dize,
Cepken mi vermedik rüzgara?
Koyun koyuna yattık toprak duvarlarda
Sıtmayla, sığırla, davarlarla...
Daha da yatarız dostlarım daha da...
Gün gelirse eğer
Halay söyler, türkü söyler gibi yan yana
Mavzer mavzere verip de
Düşmana kurşun da atarız.
Sizlere kanım kaynıyor, yabancı değilsiniz bana..."

Halkı her ulustan, her inançtan insanlar bütünlüğü içinde tanıyordu. Gökçe'nin, halk olgusuna bakışındaki bu boyutun örneği, Türkiye sanat dünyasında çok azdır:
"Ve/Kürtler/Aleviler/Çingeneler/Yaşar/Toprak/Damlar/Ve/Çadırlarda/...Külli-/Topraksız/Külli/Arkasız/Ve/Horlanmış."

Duygu, düşünce ve gözlemleriyle, doğasıyla, yaşamıyla tanışı olduğu halkı işlerken, sanatına çıkış noktasını da zengin halk kültürünün kaynağından alıyor, bu kaynağın damarlarından besliyordu. Halk efsaneleri, masalları, türküleri, manileri, Gökçe şiirinin rengini, tadını veriyordu:

"Zaman akar, zaman geçer,
Zaman zindan içinde;
Biz mapusta gürül gürül yatardık
Yılan çıyan içinde.
Getirdiler ite kaka bir yiğit,
Ayak çıplak
Ak bir mintan içinde.
Zaman zaman içinde
Işık duman içinde..."

Halk masallarının, 'masal başlangıcı' ölçülerine göre yazılmış bu şiirde görülen biçim, yani halk kültüründen esinlenme, Gökçe'nin tüm şiirlerinde, değişik tadlarla kendini hissettirir. Bu biçimin özüne işlediği devrimci düşünce, halkın güncel acılarından, çağsal boyutlara kadar bir yelpaze oluşturur Gökçe'nin şiirinde: "**Kore dağlarında tabakam kaldı.**" 'Bayburt dağlarında mendilim kaldı' türküsüne acısını işleyen bir halka, Gökçe'nin şiirindeki öz, hiç de yabancı değildir. Bilir, duyar ne söylemek istediğini.

Sevgisiyle, sevdasıyla, acısıyla halk denizine savrulmuş, o denizin bir parçası olmuş Gökçe, daha ilk gençlik günlerinden başlayarak, öldüğü güne dek sonu gelmez baskılara hedef oldu.

Sanatını hiç bir zaman satamadı. Çünkü sanatı kendini satmayan bir adamın sanatıydı. Sanatıyla yaşama olanağı bulması bir yana, yaptığı sanat, üstünde ezici baskıların yoğunlaşmasına neden oluyordu. Kendini satanlar, iki baldır-bacak göstererek, yada sus pus olarak yaptıları 'sanat'la milyonlara, şöhrete kavuşuyordu. E. Gökçe gibi, sanatın ve sözcüklerin ustası ise, açlıktan ölmemek için, kimi zaman en sıradan gazetelerde düzeltmenlik, kimi zaman bir başka yerde karın tokluğuna işler yapıyordu. Binbir acıya ve zorluğa hedef olması yetmiyormuş gibi, bir de horlanıyordu:

"Döğülmüşüm
Söğülmüşüm
Kovulmuşum.
Siktir çekilmişim yani
Kendi öz yurdumda.
Bir meri keklik gibi
Çeker giderim."

Ölümünden kısa bir süre önce yayınladı bu şiirini. Bir düşkünler yardunda, acılarına sarınarak, sessizce ayrıldı aramızdan. Herbirinde, yüreğinin gürültüsü, onurlu bir hayatın gürültüsü duyulan şiirlerini bıraktı halkına. Yaşadığı acı hayat nedeniyle, halkına armağan edebileceği zenginliğin çok azını başarabildi.

Yakılıp yıkılmış ormanların; talan edilmiş, peşkeş çekilmiş madenlerin; işkencelerin, katliamların; sömürünün, soygunun; ayrı düşürülmüş sevdalıların; darağacının, gurbetin, zindanın hesabıyla birlikte Gökçe'nin hesabı da sorulmalıdır.

O, bir de bu mirası bıraktı halkına.

SOSYALİST GERÇEKÇİLİK ÜZERİNE

Bertolt Brecht

Sosyalist gerçekliğin ne olduğu, yalnızca varolan yapıtlardan, ya da betimleme biçimlerinden anlaşılmamalıdır. Ölçüt, bir yapıtın, ya da betimlemenin, sosyalist gerçekçi nitelikte sayılan başka yapıtlara, ya da betimlemelere öykünüp öykünmediği değil, sosyalist ve gerçekçi sayılıp sayılmayacağı olmalıdır.

1- Gerçekçi sanat, savaşçı sanattır. O, insalığın gerçek yararları ile çelişkili olan, gerçekçiliğe ve itkilere ilişkin yanlış görüşlerle savaşır. Doğru görüşlerin geliştirilmesini olanaklı kılar ve yaratıcı itkileri güçlendirir.

2- Gerçekçi sanatçılar, duyuya ve düşünceye uygun olanı, "yeryüzünün gerçeğini", geniş anlamda örneksel (tarihsel açıdan önemli) olanı vurgularlar.

3- Gerçekçi sanatçılar, oluş ve sona erişin simgesini vurgularlar. Onlar bütün yapıtlarında tarihi bakış açısıyla düşünürler.

4- Gerçekçi sanatçılar, insanların içinde ve aralarındaki ilişkilerde varolan çelişkileri betimlerler ve bu çelişkilerin hangi koşullar altında geliştiğini gösterirler.

5- Gerçekçi sanatçılar, gerek insanların, gerekse ilişkilerin uğradığı değişmelerle ilgilenirler.

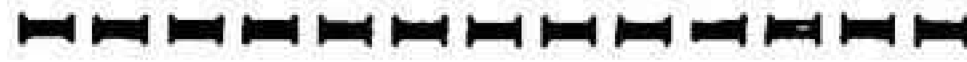
6- Gerçekçi sanatçılar, düşüncelerin gücünü ve maddi temellerini betimlerler.

7- Sosyalist-gerçekçi sanatçılar, insancıldırlar ve insanlar arasındaki ilişkileri, toplumsal itkilerin güçlenmesini sağlayacak biçimde betimlerler. Sözü geçen itkiler, toplumsal mekanizmanın uygulama yanı güçlü akılla kavranması ve kendilerinin (yani itkilerin) de bir haz kaynağına dönüşmesi yoluyla güçlenir.

8- Sosyalist-gerçekçi sanatçılar, yalnızca konularına karşı değil, ama seslendikleri kitleye karşı da gerçekçi bir tutum takınırlar.

9- Sosyalist-gerçekçi sanatçılar, seslendikleri kitlenin kültür derecesini, hangi sınıftan olduğunu va kavgalarının bulunduğu düzeyi her zaman göz önünde tutarlar.

10- Sosyalist-gerçekçi sanatçılar, gerçeği çalışan kitlenin ve onunla bağlaşmış, sosyalizmden yana aydınların bakış açısından ele alırlar. □

"Bir mermi de benden aslanım
Bir mermi de benden
Bir mermi de benden
Zafer topları, mübarek namlular!"

Halkı için düşünen beyin-çarpan yüreklerin yanıbaşında, Gökçe her zaman soluyacak...

Not: *E. Gökçe'nin 5. ölüm yıldönümü nedeniyle* **Tohum** *dergisinin Köln İşçi derneğinde düzenlenmiş olduğu "Şiir ve E. Gökçe" adlı toplantıdaki N. Behram'ın konuşmasıdır.* □

TUTUCULARA

Sandor Petöfi
Macaristan

Düşmana savaş açtık biz
Ve atıldık yiğitçe ileri
Tutucular! Geride bir yerdeydiniz
Savaş ağırlıklarının sürüklendiği
Gölgesi yürüyüş kollarının
O kof vücutlarınıza düşüyordu
Güneşin kavurduğu saatlerde
Bu gölgeler sizi serinletiyordu.
Savaş başladığı anda da
Kendi kendinizle tutarlı kaldınız.
Engel olmak için çarpışmaya
Paçalarımıza sarıldınız.
"Geriye! Geriye!" diye haykırarak
Yükselttiniz korkak bir uluma
"Ateş etmeyin! Ateş etmeyin!"
"Dayanamıyoruz barut kokusuna"
"Geriye! Geriye! Zaman var daha
Başka çıkış yolları da var
Evlere dönelim bir an önce
Ne güzel çıtırdar şimdi soba!
Kırbaçla dövsünler bizi ne çıkar
Kellemiz yerinde kalsın da
Evlere dönelim, evlere dönelim
Kırbaç kılıca yeğdir ne de olsa!"
İşte tam böyle bir savaş türküsü
Zırlayıp duruyordunuz gerilerde.
Tanrı yardım etti de bu savaş
Sonuçlandı büyük bir zaferle.
O zaman nadide bir kuş sürüsü
Olup yükseldiniz başımızın üstünde
Ve bu baykuşlar, sizler yani
Başladınız zafer marşını öttürmeye.

Çeviren: Ataol Behramoğlu
-Kardeş Türküler

M. CIZER

HALK EDEBİYATI ÜSTÜNE İŞÇİ OKURLARA BİRKAÇ SÖZ

Georgi Plehanov

Nicedir biliyoruz: Halkların kendine özgü bir şiiri vardır. Halklar ne kadar gelişmiş ve yetişmişse, şiir ürünleri de özce o kadar olgunlaşmış ve derinleşmiştir. Öte yandan, halk gibi, her toplumsal sınıfın da içine kendi özünü koyduğu bir şiiri vardır. Doğrusu aranırsa, bunda şaşılacak bir şey de yoktur. Çünkü, her sınıf özel bir eğilim, varlıklarla ilgili özel bir görüş taşır. Her sınıfın kendine göre acıları, sevinçleri, umutları, özlemleri, kısacası, kendine göre bir iç dünyası bulunur. Bu iç dünya şiirde dile getirilir. Toplumdaki bir sınıf ya da tabakanın pek hoşlandığı bir şiir biçiminden bir başka sınıf ya da tabakanın hiç hoşlanmaması, hatta onu tümüyle anlamsız bulması bu yüzdendir. İşte buna bir örnek:

Bizde, Rusya'da, aşağı yukarı bütün zenginlikler, bütün yüksek mevkiler, bütün ün ve san öteden beri soyluların (zadegânın) yani yönetici sınıfın elinde toplanmıştır. Bununla birlikte, bizdeki soyluların birtakım Avrupa devletlerindeki soylular ölçüsünde bir güce kavuşmadığı da açıktır. Nitekim, Avrupa'da birkaç yüzyıl —hemen hemen bütün ortaçağ boyunca— güçlü derebeyler (baronlar, dükler, kontlar) kralların hükümetini tanımamışlardır. Yörelerindeki bölgeleri, kentleri kucaklayan geniş topraklarında birer kıralcık gibi yaşamışlardır. Bugün çarımızın yaptığı gibi, onlar da, "Tanrının isteğiyle" hüküm sürdüklerini sanmışlar, adaleti kendi başlarına yerine getirmişler, kullarını cezalandırmışlar, komşularına savaş açmışlar ya da keyiflerince barış yapmışlardır. Öyle ki, "savaş onların başlıca işi, biricik uğraşı idi," dense yeridir. Öbür uğraşlar onların gözünde onur kırıcı, bayağı idi. Bu varlıklı, aylak, savaşçı ve başına buyruk soylu derebeyler sınıfı yalnızca kendisinin beğendiği ve söylediği bir özel şiir meydana getirmiştir.

Bu derebeylerinden atılganlığı ve şarkılarıyla tanınmış biri şöyle diyor: "İnsanın değeri indirdiği ve yediği darbelerle ölçülür." (Elbette, burada sözü edilen yumruk darbeleri değil, kılıç darbeleridir.)

Şarkının daha ilerisinde de şu sözler geçiyor: "Dört nala giden savaşçıların önünde insancıklar ile sürülerin kaçışına bayılıyorum... Ne yemek, ne içmek, ne de uyumak delik deşik olmuş vücutlarının görünüşü kadar büyüleyebilir beni..."

Siz de kabul edersiniz okurlarım: Böyle bir şiir ya da buna benzer şarkılar ancak bay senyörleri coşturabilir. Köylülerin, "dört nala gelen savaşçıların önünden kaçmak zorunda kalmış" insancıkların asla hoşuna gitmez. Onların da toplumun yüksek sınıfınca aşağılanan şarkıları, hor görülen hikâyeleri, gelenekleri vardır.

Başka bir örnek: Şairimiz A.S.Puşkin'in **Yevgeni Onegin** adlı koşuklu hikâyesi haklı olarak onun en iyi eserlerinden biri sayılır. Nitekim, hikâye çok güzel bir biçimde kaleme alınmıştır. Ayrıca, Puşkin'in mısraları da övülmeye değer. Hikâyenin başlıca kişisi —kahramanı— bir barondur, yani Onegin. Gündelikli işle beli bükülmüş sizle-

SERİN AĞLA

Muzaffer Oruçoğlu
Haziran-1983

Serin ağla
Güzel ağla
Serin ağla
Takadın yok döğünmeye
Otur da derin ağla

"Bu ne derttir
Nasıl Devlet
Nasıl siyasettir"
Deme
Kuzgun kesilmiş buyruklar
Görüyorsun
"Başı paşanın
Leşi paşanın
Altıdan da beşi paşanın
Yere düştü bir tane
Ondada var işi paşanın"

Serin ağla
Akça kocam
Serin ağla
Dayanamaz yüreciğin
Oturda derin ağla.

Grevinde halaylara durduğum
Gölgesinde uyuduğum
Yiğit oğlum
Vuruldu.
Gel gör ki ağlayamam
Avşar gelinleri gibi
Kör bir öçle yanamam.
Gönlümün doruğunda
Koygun ötüyor kuşlar.
Bilirim ki
Devrimdir bu
Uğrunda bir ölümle
Bin hayat başlar.

rin onun kimliğini tasarlaması güçtür: "Bunaltılı" bir kişidir bu, "hayal kırılığına uğramış," can sıkıntısından ne yapacağını, nereye gideceğini bilemiyen bir insan. Sıkıntıdan şurada burada sürter, kızları kovalar, kavga çıkarır. Zamanında hikâye epey gürültü koparmıştı. Şimdi bile yüksek sınıfa bağlı kimseler onu zevkle okuyorlar. Gelgelelim, hafta boyunca fabrikada çalışmış bir işçi pazar tatilinden yararlanarak onu okumağa kalkarsa, bu bahtsız baronun serüvenlerine hiç mi hiç ilgi duymaz. Nasıl duysun! Nice acılar çekmiştir, hem de gerçek acılar, öyleyken bu çeşit bir bunaltı ya da hayal kırıklığı tanımamıştır. Tıpkı, toprak ağası Evgeni'nin para toplamağa geldiği köylü ırgatların da bu çeşit yüksek duyguları tanımaması gibi. Bundan ötürü, bir işçi sözü geçen hikâyenin özünü anlıyamaz.

Bize daha yakın düşen üçüncü bir örnek alalım:"**İntelliguentsia**" denen bizim aydınlar takımı N.A. Nekrassov'un şiirlerini pek sever. **Gerçi Nekrassov büyük bir yetenek taşımaz**, ama şiirleri kötü de sayılmaz. Öyle de olsa, ellerinin emeği ile yaşayan sizler onun şiirlerinden çoğunu anlıyamazsınız. Elbette, **aydınlardan** daha az yetişmiş olduğunuzdan ötürü değil, sizin **toplumsal durumunuzun** özellikleriyle onlarınki arasıda bulunan ayrılıktan ötürü. Nekrassov eserlerinde çoğun "halk

önünde kabahatlı olduğunu anlamış bir aydın"ın acılarını dile getirir. Bu anlamışlık, bu acılar ona nereden geliyor acaba? Herhalde şuradan: Yüzyıllar boyunca yüksek ve orta sınıflar —asılzadeler, memurlar, kilise, tüccarlar— halkı ezmekten başka bir şey yapmamışlar; üstelik,halkın çağlarca süren yoksulluk ve mutsuzlukları da onlarda hiç bir acıma uyandırmamıştı. Gelgelelim, eğitim ve öğretimin gelişmesiyle birlikte, —bu gelişmenin nedenlerini burada açıklamak yersiz olur—, namuslu bazı kişiler sonunda atalarının gidişatından utanç duymaya başladılar. Halkı ezenlerin topluluğuna, "**elleri kana bulanmış, mutlu, aylak gevezelerin**" çevresine dayanamaz oldular. Bütün zenginliklerin halkın yoksuluk ve felâketlerine dayandığını anladılar. Bundan acı duydular. Bu acılarını belirten şiirleri sever oldular. Böyle şiirler okumak, anlayışlı bir dosta içini dökmek gibi geldi onlara. Fakat siz emekçiler, işçi çocukları, siz ki halkın kendisisiniz, "küçümsenen, hor görülen" kimselersiniz; eğer çocuklarınıza iyi bir gelecek hazırlamazsanız sorumlu olursunuz. Aydınlarımıza çok dokunan şiirlerin sizi pek çoşturmaması da bundandır. Siz, aydınlar gibi istemeye istemeye sorumluluk yüklenen kişiler değilsiniz, onların pişmanlıklarının verdiği üzüntüleri de bilmezsiniz. Bu üzüntüleri hiç duymadığınız gibi, onları anlatan şiirleri dinleyince de coşamazsınız.

Onun için **sizin** de şarkılarınız, şiirleriniz olmalı. Onlarda dileklerinizi, umutlarınızı, acılarınızı dile getirmelisiniz. Durumunuzun bilincine daha çok vardığınız ölçüde, şimdiki alınyazınız sizde daha çok öfke uyandırdığı ölçüde, bu duygular daha direnççle belirtilecek ve şiiriniz daha zengin olacaktır.

Bu şiirde yalnız acı, yalnız umutsuzluk mu bulunacak, yalnız işçinin nasıl olduğu mu anlatılacak? Hayır! Onda işçinin yapabileceği ve yapması gereken şeyler de gösterilecek. Şimdiye karşı duyduğunuz hoşnutsuzluk, bütün uygar ülkelerin emekçileri önünde açılan geniş ve özgür geleceğe olan inancınızı büyütecek. Ve bu inanç sizin şiirlerinizde yansıyacak. Bu inanç, şarkılarınızı —özden kardeşlik, gerçek eşitlik ve evrensel özgürlüğün gür haykırışı gibi— güçlü, cesur ve şanlı kılacak.

Bu özlenen çağı beklerken size şunu sunuyoruz: Şimdiki durumunuzu anlatan ve az çok gelecekteki ödevlerinizi belirten bir şiirler dergisi. Küçük bir demet. Siz de göreceksiniz ki Nekrassov'un, Hood'un, Heine'nin, Marozov'un şiirleri her yaştan, her ulustan kadın ve erkek bütün işçilerin acı alın yazısını dile getiriyor. Nekrassov şunları yazdığı zaman, geçirdiğiniz kişisel deneylere dayanarak, haklı olduğunu anlıyacaksınız onun:

Volga, Volga! Baharda taşınca suların
Örtemez ovaları,
Topraklarımızı baştan başa örten
Halkın acıları kadar.

Derlediğimiz şiirlerde şu sorunun karşılığını da bulacaksınız: İyi bir alınyazısına nasıl ulaşılır? Şiirler bunun için sizi zalimlere karşı eyleme çağıracak.

Gelgelelim, ne adına ve hangi amaçla yürüttüğünüzü apacık ortaya koymazsanız eyleminizin bir anlamı kalmaz. Elbette, şiirler çok karmaşık düşünceleri belirtemez. Ama eylemde sizi canlandırması gereken düşüncelerin belirtilmesine yardım edebilir. Heine'nin "Almanya" adlı şiirinin ilk bölümünde yaptığa da bundan başka bir şey değildir. Şair orada okurlarına, kişioğlunu bu dünyada uğradığı haksızlıkların karşılığını alacağı "öbür dünya"ya inandıran hurafelerden sıyrılmalarını salık verir. Batıl inançları yayanlar için şöyle de: .

Onlar kandırırlar saf halkı,
Daha uysal olsun, yerde sürünsün diye.

"Öbür dünya" yani mutlu, özgür, bağımsız bir hayat ancak "bu dünya" da kurulacaktır; yeter ki halk düşmanlarından kurtulmasını öğrensin.

Ey dostlar! Bir şarkı dizmek istiyorum,
Yeni bir şarkı, güzel bir şarkı.
Gökyüzündeki cenneti kurmaktır
Yeryüzündeki dileğim.

Mutlu yaşamak istiyorum dünyada.
Aç kalmak istemiyorum artık,
Tembel göbekler yutmamalı bir daha
Çalışkan ellerin yarattığını.

Bu mutlu düzen kurulunca insanlar, şimdi yaptıkları üzre, yabani hayvanlar gibi birbirlerinin ağzındaki ekmeği kapmağa kalkışmıyacaklardır. **Herkesin iyiliği için hep birlikte çalışacak**, yeryüzünde hayatın zevklerini birlikte tadacak ve öte dünyayı düşünmiyeceklerdir. Hiç kimse beslenmeden, kültürden, zevkten, tüketim eşyasından yoksun kalmıyacaktır.

Dünyada buğdaylar var.
Bütün insanlara yetecek kadar;
Güller, mersin ağaçları, zevk ve güzellik,
Ve ballı bezelyeler var: Herkes için.

Evet, birkaç kişinin değil bezelyeler,
Kabukları çatlamış tatlı bezelyeler herkesin,
Melekler, Şeytanlar
Ve Tanrı sizin olsun, yeryüzü bizim.

Bütün uygar ülkelerdeki **çağdaş işçi hareketini yöneten düşünce:** İşte bu şiirdeki düşünce budur. "Toplumsal demokrasi"den, "toplumsal adalet"ten yana olan halkımızın bağlanması gereken düşünce budur. İşçilerimizin ne çara, ne de efendiye ihtiyacı var, onlar artık kendi kendilerinin efendisi olmalı ve eylem özgürlüğünü kazanarak yeni bir düzen, demokratik, sosyalist bir düzen kurmalıdırlar.

"Her toplumsal sınıf şiirine **kendi özünü** koyar." diye yazdığım zaman, ne demek istediğimi artık anlamış olmalısınız. Yukarıya bir parçasını aldığım Heine'nin şiiri işçi şiirinin tohumudur. Bu şiiri daha önce adını andığım **derebey şairin** şarkısıyla karşılaştırın. Göreceksiniz ki, şiirlerden biri ilhamını insanların mutluluğu, eşitliği, yetiştirilmesi gibi düşüncelerden almaktadır; öbürü ise, özellikle "delik deşik olmuş" cesetlerin görünümünü belirtmekten hoşlanmaktadır.

Bu iki şiir türü birbirine benziyor mu? Hangisi daha iyi, daha yüksek?

Uygar insanlar epeydir derebeyliğin kan kokan şarkılarına hayran olmayı bıraktılar. Ama şiire en yüksek özü yalnız işçi sınıfı verecektir. Çünkü akıl ve iş düşüncesinin gerçek temsilcisi ancak odur. O olabilir.

Onun için, ödevinizin önemini kavrayın, sizi bekleyen güç işi birlikte başarmağa çalışın, kurtuluşunuzun büyük ülküsü uğruna el birliğiyle uğraşın.

sizin **zaferiniz** bir tek sınıfa değil, bütün insanlığa mutluluk ve özgürlük getirecektir.

GİDEBİLENLER GİDERLER

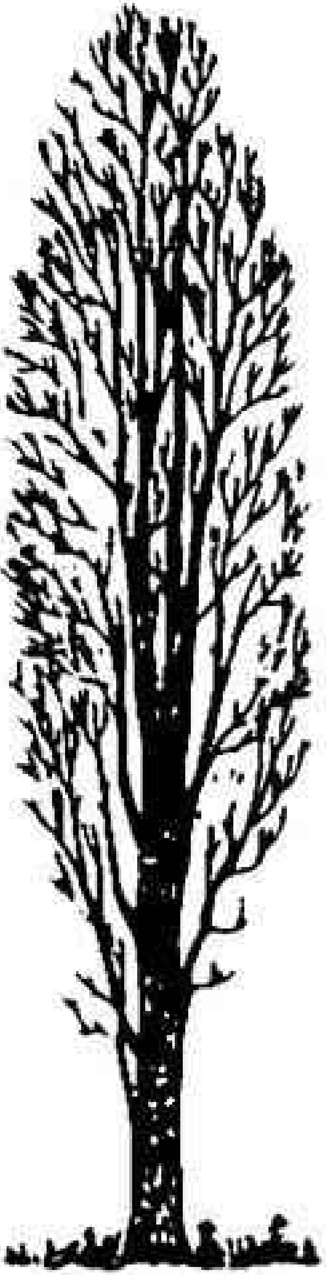
Bertold Brecht

Gitsin gidebilenler bırak,
kalın, diye yalvarma.
gidemeyenler kalsın yeter.

Nasıl alıkorsun gidenleri?
Dayayanlar sırtını duvara
kimseyi tutamazlar ki.

Sakın tutmaya uğraşma
iyi günlerde gideni.
Belki döner gelir kötü günlerde.

Safımızda kavgaya kim girer
bizim gibi ezilenlerden başka.
Bize gönülleri aksa bile
dışımızdakiler neye yarar?

Vakit geldi, diyelim onlara, haydi,
ey ayrılacak olanlar, uğurlar olsun,
henüz kapanmadı yöremizdeki çember.
Gidebilir sığınak bulan başka yerde
Düşman safında bir dostu olanın
geldi işte gitme vakti.

Gitsin gidebilenler bırak,
sel gider kum kalır,
kalırız biz bize.

HALK OYUNLARI VE KÜLTÜR

A. Özgen Utku

Halk oyunları toplumsal yaşamın birer aynası dırlar; ve genellikle de gerçekleri dile getirirler. Denilebilir ki, toplumsal kültürün temel direklerinden birini meydana getiren bir bakıma halk oyunlarıdır. Halk oyunları, halk sanatının ve yaratmış olduğu değerlerin topluca simgelendiği bir daldır aynı zamanda. Bu anlamda kültürel gelişmede önemli bir mevzide durmaktadır halk oyunları. Tüm toplumların tarihi incelendiğinde zengin bir halk oyunları değerlerinin ortaya çıkacağını görebiliriz.

İlk Dansların Ortaya Çıkışı

Halk oyunları, insanın toplumdaki üretici yerini almasıyla birlikte ortaya çıktı. İnsanlar, eylemlerini, beğenilerini, gelenek ve göreneklerini, acı ve sevgilerini, efsaneler ve destanlarını, doğal olaylardan korunma duygularını sergilemek, bolluk ve bereket dileklerinde bulunmak için düzenledikleri tören ve toplantılarda ilk "dans" yaratıldı.

İlk toplumun örgütlenmesinde geçim araçları, avlaklar, balık avlanan yerler ve üzerinde ürün yetiştirilen toprak topluluğun malıydı. Avlanma ve tohum ekme gibi gerçek eylemler kabilenin kollektif emeğini örgütleyen bir araçtı; doğayı anlama girişiminin başlangıcını oluşturuyordu. Avlanma, savaş, ekim, ürün kaldırma, gençlerin ergenlik çağına kabul törenleriyle ilgili ayinler, ölü gömme törenleri o toplumun kendine özgü danslarını ortaya çıkardı. Halk oyunlarının başlangıcı olarak bilinen danslar, ilkel toplumun değişim göstermesiyle beraber onunda biçiminde değişiklikler oldu.

Sınıfların Ortaya Çıkması ve Halk Oyunları

Sınıfların toplum sahnesinde belirmesiyle beraber dansların şeklinde bir değişiklik gözlendi. Köleci toplumda kral ve başkanların yiğitliklerini anlatan ve kabilenin inançlarıyla büyüsel inançlarını anlatan müzikli dansların gelişmesi yanısıra, köleler arasında, Mısır'ın Osiris, Yunanistan'ın Diyonizos ve Orfeus kültürleri gibi bağımsız ayinler doğdu. Böylece halk oyunları halkın kültürüyle çiçeklenerek gelişmeye başladı.

Tarih sınıflararası mücadele tarihidir. Eski ile yeni arasındaki mücadele her toplumun ilerletilmesinin temel çelişmesi olmuştur. İnsanlar, üretim faaliyeti içerisinde kıyasıya mücadele etmişlerdir. Eski, her zaman yeninin gelişmesini kösteklemiştir. Yüz yıllardır süregelen bu kavga kültürel alanda da sürdürülmüş ve günümüze kadar gelmiştir.

Sınıflararası süren, üretim savaş ve barış gibi yaşamsal tüm ögeleri içine alıp değişen sosyal, kültürel, ekonomik ve politik ilişkileri, halkın acı ve sevinçlerini, emeğin yüceliğini anlatan halk oyunları, demokratik bir kültürün; diğer deyişle halk kültürünün temeli üzerinde yükselmiş olmasıyla açıklanabilir. Kültürün halk oyunları biçiminde yansıması, toplumun kültür yapısının insan ilişkilerindeki kültüre karşı bir

başkaldırışın simgesi haline gelir. Bu bağlamda halk oyunları, özü itibariyle halkın ortak olarak, inanış, duygu ve düşünce birliğinin toplumsal dayanışmasının coşkulu bir şekilde yaşanmasıdır.

Toplum içindeki insanların ortak yaşamları, değişik süreçlerde yeni değerler meydana getirir. Bu değerler o toplumun kültürünü oluşturur. Halk oyunları gerçekçi oldukları için; ya da başka deyişle, insan yaşamını gerçeğe uygun olarak yansıttıkları ve daha eksiksiz betimleyecek teknikleri geliştirdikleri ölçüde kültür kalıtına kalıcı bir katkı oluşturmuşlar. Bununla birlikte halk oyunları, aynı zamanda üzerlerinde bir tarih de taşırlar. Halk oyunları, taşıdıkları tüm bu güce karşın, günümüz kültür gereksinimlerini karşılamada yetersiz kalırlar; çünkü, yaşam yeni yeni sorunlar beraberinde getirmiş, bu sorunların üstesinden gelmiş ve yeni yeni fikirler geliştirmiştir. Bunun böyle olması halk oyunlarının taşıdığı tarihi değeri hiç bir zaman dıştalamaz; halk kültürünün bir yansıması olan halk oyunlarının varlığının ve hâlâ etkinliğinin olması gözardı edilemez.

Halk oyunları, toplu olarak yaratıldıkları için, yeniden yaradılışları ve kuşaktan kuşağa geçişleri belli bir amaca hizmet etmişlerdir. Bazen üretim süreçlerini yansılayarak doğa koşullarına müdahale etmiş, bazen salt eğlence için yaratılmış, kimi zaman ise dini inanışların somutlanışı olmuştur. Yaratılışlarının sonraki dönemlerinde ise bu özgün amaçlar farklılaşmış; ezilenlerin ezenlere karşı kinlerinin ve başarılarının simgelerini de dile getirmişlerdir.

Günümüze kadar ulaşmış halk oyunları mevcut durumda salt seyirlik ve eğlencelik işlevler yüklenmiştir. Bir düşünceyi, bir kanıyı, bir duyguyu devinime dayalı olarak ortaya koyma, sergileme biçiminde doğup gelişen halk oyunları gelinen aşamada içi boşaltılmış, her sınıfın kullanma derekesine indirgenmiştir. Öyle bir hale getirilmiş ki, para kazanmanın, zevk-i sefa sürmenin, kılıç kalkan kuşanıp holdinglerin açılışlarını yapmanın birer aracı haline getirilmiştir.

Halkımızın kendi elleriyle yaratmış olduğu ve kendi kültürlerinin bir yansıması olan halk oyunlarına gereken önem verilerek sahip çıkılmalıdır. Yeni yaratılacak oyunlarımız bu değerler üzerinden yükselmeli ve günümüz toplumsal gelişmesine uyarlanmalıdır. Egemenlerin elinde bir oyuncak olan ve bir değeri de bulunmayan bu zengin kültürümüz alınmalı ve yeni değerler yaratılmalıdır.

Düşünsel bir olgunun zemininde yükselmiş olan halk oyunlarının estetik yönü de dikkate alınarak daha da geliştirilmelidir. Estetiğin de iki yönüne dikkat edilmelidir: Güzellik ve sanat. Halkımızın yarattığı değerlerin paha biçilmez bin bir güzellikleri vardır. Bu güzelliklerin en yüksek anlatımını bulması için sanat olgusuna dikkat edilmelidir. Yani halk oyunlarımızda güzellik felsefesi ve sanat felsefesi beraber ele alınmalı ve gereken önem verilmelidir.

Egemen sınıflar, emekçi halkımızın sosyal, ekonomik, politik etkinliğinden oldukça tedirgin olurlar ve olmaktadırlar. Halkımızın demokratik kültür birikiminden yararlanmasının önüne geçmeye, engellemeye ve yozlaştırmaya çalışmaktadırlar. Çünkü egemen sınıflar, halkımızın tarihi değerlerini kendi gerici kültürleri içerisinde eritmeye çalışmaktadırlar. Bunun için halk oyunları sürekli politikadan arındırılmak istenmektedir. Oyunlarımızın içeriğinin ve mesajlarının kitlelere iletilmesi engellenmektedir. Böylece oyunlarımızın çağdaş bir düşünceyle yorumlanması, geliştirilmesi engellenmiş olacaktır. Estetiğe fazla önem verilmediği için, oyunların anlattıkları öz süslü görüntüler arasında kayboluyor.

Halk oyunlarımız toplumsal yaşam içerisinde halkımızın ruhsal, çoşku, tüm direnç ve eylemlerinde zengin bir zemine sahiptir. Halk oyunları, halkımızın yaratıcılığının en belirgin ögelerinden biridir. Bizler bu gerçeği yakalamalı, halkımızdan öğrenmeli ve onların yarattığı değerleri bilimsel süzgeçten geçirip devrimci eksen etrafına çekmeliyiz. □

Büyük Hint Ozanı Tagore'un 125. Doğum Yıldönümü Tüm Dünyada Kutlanıyor.

Büyük Hint ozanı, demokrat, gerçekci, samimi barış savaşçısı Rabindranath Tagore, 1916'da barış çağrıları yaparken şöyle diyordu: *"Çağımızda, tüm insanların manevi birliğinde kendi ruhunu bulacağı yeni çağın şafağı için her bireyin kendini hazırlamasının zamanı gelmiştir."*

Tüm insanları emperyalist barbarlığa karşı mücadeleye çağıran Hindistan'ın bu Kovindrası yani şairler tanrısı, ölmeden az önce şöyle diyordu: *"Bir zamanlar uygarlık kaynağının Avrupa'nın kalbinden çıkabileceğine inanıyordum. Ama bugün, dünyaya veda etmek üzereyken, bu inancım beni terketti. Çevreme bakıyorum ve mağrur bir uygarlığın un ufak olmuş yıkıntılarının koca bir boşluk yığını halinde dağıldığını görüyorum. Ancak, insana olan inancımı yitirmek gibi bir günaha girmeyeceğim. Yangın ve katliamın sona erdiği, havanın hizmet ve fedakarlık ruhuyla temizlendiği günü bekleyeceğim. Belki de şafak bu ufuktan, güneşin doğduğu doğudan sökecektir. O gün, mağlup edilemeyen insan, fetih yolunda siperleri yeniden kazacak, bütün engellerin üstesinden gelecek ve yitik insanlık mirasına tekrar kavuşacaktır"*

Ozanı saygıyla anıyor bir şiirini sunuyoruz.

VUR YÜREĞİMDEKİ ÇORAKLIK GİTSİN

Tagore

Vur yüreğimdeki çoraklık gitsin
Vur güçleneyim sevince karşı
Karamsarlığa karşı-hüzne ta kökünden
Bana direnmeyi ver-güçlenmeyi ver
Vur aşkımı daha görkemli kılayım
Vur yoksulluğa-yoksula bir kere evet'im var
Vur dikbaşlar önünde eğilmeyeyim
Güçleneyim günlük yaşamımızın üstünde
Vur sana bin kere evet-yüz bin kere evet.

SENEM ANA

K. Osman
Hollanda 30.10.86

Seni düşünüyorum
Kürtçe candan şevkatini
Oğluna düşkünlüğünü
Ellerini, kırışık yüzünü
Gelmediğimizde yol gözleyişini
Hüzünlü tebessümünü
Engin dağlara dalıp gidişini
Düşünüyorum, Senem ana...
Pişirdiğin, emek verdiğin
Ekmeğini, çorbanı
Dahası ana yüreğini
Korkak, cesur, candan sözlerini
Yürek dağlayan göz yaşlarını
Sevinç dolu aydınlık gülüşünü
Hatırlıyorum, düşünüyorum,
anımsıyorum.
Unuttu diyormuşsun
Gitti gelmez diyormüşsun
Vefasız çıktı diye kızıyormuşsun
Ve de hatırladıkça için için
ağlıyormuşsun
Haklısın Senem ana
Ama inan
Vefasızlığıma bin kere
kahrediyorum

Lakin unuttum diyemem.
Seni, hele seni hiç unutmadım
Sizleri unutmak, benlikten silmek
İmkansız.
Bizi var eden
Yaşatan, yaşatacak olan
Her cefaya katlanan
Analar oldukca
Sizleri unutmak imkansız
Emeğe saygı ne ise, sana
Senin gibi analara
Her zaman özlem duymak
Sonsuz sevgi beslemek
Bağrına kafamı koyup
Derin derin uyumak
Seni düşünmek
Yavrum diyen sesini duymak
Böylesi yaşamaktan bin kere
Güzel, duygulu, sade ve
yaşamsıdır.
Seni, Senem ana,
Unutmadım, unutmayacağım.

MARKSİST ELEŞTİRİ DEVRİMCİ KÜLTÜR İNŞASININ ZORUNLU BİR UNSURUDUR

Nihat Behram

Lenin bolşeviklerin yayın organıyla ilgili bir yazışmada "niçin edebiyat eleştirisi gereklidir?" derken bir soru sormuyordu. O, bütün önemiyle Marksist sanat eleştirisinin gerekliliğini vurguluyordu.

Devrim öncesi siyasi yayınlarda, devrimci gazete ve dergilerde siyasi olduğu kadar edebi eleştiriler de önemli bir yer tutar... Lenin bunun önemi ve gereğini her zaman vurgulamış, bizzat kendisi bu boşluğun giderilmesi için devrimci yayınlara ilişkin olarak mücadelenin her sürecinde birçok sanat ve kültür adamlarıyla sıcak ilişki kurmuştur.

Eleştirel yaklaşma Marksist kavrayışın ve varedişin en önemli unsurudur. Temellendirilmiş bir düşünce, eleştirel bir yaklaşımı gerektirir. Eleştiri olmaksızın doğru ve yanlışın ayırdedilme imkanı yoktur.

Edebi ve sanatsal eleştiri de siyasi eleştiri kadar önemlidir.

O, yanlış ve zaralı olanı deşifre ederken, yeni gelişecek olana sağlıklı bir temel hazırlar.

O, yanlış ve zararlı olanı, Marksizm dışı anlayışları, her türlü sapmayı ve hastalıkları ortaya sererken; bu hastalıkların etkisini kırar. Kitleleri hastalıklara karşı uyanık tutar.

Fakat bizzat eleştirel düşüncenin kendisi de Marksist yöntemin bir yansıması olmalıdır. Bu nedenle eleştirmenin proleter ideolojiyle donanmış olması gerekir. Salt Marksizmi bilmek de yeterli değildir. Onu bir eleştiri silahı kılacak derecede kavramak gerekir.

"Sınıflar arasındaki çatışma ve ilişkiler adamakıllı öğrenilmeden bir sanat ya da edebiyat eleştirisi yada çözümlenmesi yapılamaz" (J. Freville)

Marksist sanat ve edebiyat eleştirisi aynı zamanda devrimci sanatın koruyucusu ve cesaret kaynağıdır. Devrimci sanat ve edebiyat ancak onda (ML edebi eleştiride) kendi hata ve eksikliklerini görür.

Marksist eleştiri, aynı zamanda, samimi fakat zararlı etkilenmeler altındaki aydın sanatçılara ilişkin olarak da etkili bir silahtır. Marksist eleştiri uygulanmaz ise aydın katlardaki devrim yandaşı sanatçılar, olumlu bir doğrultuda etkilenemez.

Marksist sanat ve edebiyat eleştirisi öte yandan, aydın katlara çöreklenmiş olan "revizyonist" eleştiri tellallarıyla da kıyasıya bir mücadeleye girmeli, onların günlük gazetelere kadar çöreklenmiş şeflerinin, zararlı etkilerinden devrimin kadroları korunmalıdır.

Marksist edebi, eleştiri, toplumdaki hakim sınıf ideolojileri ile mücadele eder ve

özellikle de sanatçı aydınlar üzerindeki, yazarlar üzerindeki etkilerini kırar, ve onların devrimci mücadeleye kan bağları kurmalarını sağlar.

Marksist eleştiri, geçmişin mirasını, insanlığın kültür mirasını, dünya devrimci kültürünü ve halk kültürünü doğru kavramada devrimin sanatçılarına ışık tutacaktır...

Bir proleter devrimcinin bir eser karşısındaki tutumu sadece sevmek ya da sevmemek değildir. O, neden sevdiğini, yada neden sevmediğini de bilmelidir. Ve bu bilgi kendisini Marksist ideolojiden kaynaklandırmalıdır. Ancak böylece doğru olanı olumlu bir tarzda geliştirir, yanlış olanın gösterişine kanmaz ve onunla mücadele edebiliriz.

Bir eserdeki insansal ilişkiler hangi sınıfsal temelden yansımaktadır; bir eserdeki insani değerler (sevgi, şefkat, yiğitlik, kahramanlık, ahlak...gibi) hangi sınıfın değerleridir; bir eserde toplumsal çelişkilerin çözümünde uygulanan yöntem nedir ve zaman-mekan ilişkisi nasıl ele alınmıştır; bir eserdeki siyasi özle, sanatçı söyleme gücü ne kadar bütünlük gösteriyor...

Bizim bir eseri özümleyebilmemiz ve ondan yararlanabilmemiz için ilk elde onu bu ölçüler doğrultusunda kavrayabilmemiz gereklidir. Marksist eleştirel kavrayıştan yoksunluk, proleter değerlendirmeyi olanaksız kılar. Ve insan kolayca bir başka toplumsal yapının, bir başka sınıfın değerleriyle koşullanabilir.

Marksist eleştiri düşüncenin korunağıdır. Bir yanıyla okuru, bir yanıyla yazarı uyarır. Marksist eleştiri eksikleri ve yanlışları olan bir esere karşı, proleter devrimci tepkiyi örgütler. Bilinçli proleter devrimci tepki, yazarı Marksistleşme doğrultusunda etkiler.

Marksist eleştiri salt kaba siyasi özle yetinip, sanatı elden kaçıran anlayışa karşı "sanat"ın; salt "sanat"ın "ışıklı bayırlarında" dolaşmakla yetinip, onun devrimci bir eylem aracı olan mesajını gözden kaçıran anlayışa karşı da "devrimci öz"ün mücadelesini verir.

Marksist eleştiri yeni arayışların koruyucusu, güç kaynağı, silah arkadaşıdır...

İşte bunun için edebiyat eleştirisi gereklidir. □

GÖZLERİN

Gülay

Gözlerin;
Gözlerinde takılıp kalmak
Bir şafak vakti
Ve eriyip gitmek güneşin sabahında
Gözlerin;
Gözlerinde bir damla yaş olmak
Ve akmak ırmaklara
Ve öfke olup çağlamak
Gözlerinde gözlerim olmak
Ve bakmak
Suya düşen şavkına

BİR DÜNYA

Aynur K.

Bir dünya istiyorum
Özgürlük güneşinde
Sevda tohumlarının
Yeşerip boy vereceği.
Bir dünya istiyorum
Kardeş kardeşe barış
Türkülerinin söyleneceği
Bir dünya istiyorum
Sevdiklerimizin yıldızlara
Hasret olmayacağı
Gül kızılı bir dünya

İÇERİK VE BİÇİM

Nazım Hikmet

1.

Evvelâ, bir metodoloji meselesi olarak şunu kabul etmeli: şekilden öze, muhtevaya değil; muhtevadan, özden şekle. İlk önce muhteva, sonra şekil. Şeklin nasıl olacağını tayin edecek muhtevadır. Tabii bu metodoloji bakımından böyledir, yoksa şekille muhteva bir birliktir. Lâkin, bu birlikte, karşılıklı tesirleri olmakla beraber eninde so-

nunda tayin edici unsur muhtevadır. Şimdi, bence doğru olan ve bütün hayat ve sanat faaliyetimde gerçekleştirdiğim bu hakikatı böylece tesbit ettikten sonra, gelelim kafiye meselesine, vezin meselesine. Kafiye ve vezin mutlak olarak kullanılmamalı diye bir kaide her mutlak kaide, her mücerret iddia gibi insanı yobazlığa, softalığa götürür. Tıpkı bunun gibi, konuşma dilinin ahengini mutlak, mücerret bir esas olarak kabul etmek de bir yobazlıktır; kafiyeyi, vezni mutlak surette, mücerret bir görüşle inkâr ve umumiyetle konuşma dili ahengi diye bir şey kabul etmek ve bundan başka ahenk ihtimallerini red ve inkâr yenilik değil, kafiyeyi, vezni mutlak olarak kabul ve başka türlü ahengi kabul etmeyenlerinki gibi bir geriliktir. Meselâ, mademki şiirden konuşuyoruz, bu alanda, beşerin şimdiye kadar elde ettiği bütün şekil kazançlarını, bunların yaşamak suretiyle gerçekliklerini, bunların, geniş manasıyla pratikte doğruluklarını ispat etmiş olanların topyekün red ve inkâr değil, bu alanda gerçek kazançların temeline dayanarak bir adım daha ileri atmak, bu kazançları bu suretle genişletmek, derinleştirmek, zenginleştirmek, ve şiirin muhtevasına en uygun şekli, bu suretle bulabilmek. Muhtevaya en uygun şekil bulununca da birlik meydana gelir ve eser de sanat eseri olur. Öyle muhtevalar vardır ki, onlarda kafiye istemez, konuşma dili —bazan şehirlinin, bazan köylünün, bazan münevverin, bazan işçinin, bazan külhanbeyinin, bazan ev kadınının vs. konuşma dili— ahengi ve imkânları yeter ve en uygun olanıdır. Lâkin bazı muhtevalar vardır ki kafiye ister —kafiye de çeşit çeşit olabilir, kafiye imkânları da hudutsuzudur— ve bazı muhtevalar vardır ki konuşma dili yetmez, daha geniş daha mücerret, belki bundan dolayı daha renksiz bir dil ister. Hasılı, bu getirdiğim misalleri istediğin kadar çoğaltabilirsin. Yalnız, bir şey yapma, doğmatizme saplanma, gençlikte doğmatizme, değişmeyen, ebedi hakikatlara saplanmak ve bunları kabul etmek ileri bir işmiş gibi gelir insana. Bak ben, yıllardır, hiç kafiyesi olmayan şiirler yazdım, içinde bol resim olan, yahut hiç olmayan şiirler yazdım, kitap diliyle şiirler yazdım, çeşitli kafiye telâkkileriyle yazdım, hasılı, muhtevama, o şiirdeki o muayyen müşahhas yazıdaki muhtevaya uygun şekli bulmaya çalıştım. Yanlış bir iş yaptığıma da kani değilim. Şiirimizin genel olarak —bazan çok güzl şeylere de rastlanıyor— bugünkü sefaleti şiirimizin bir dönüm noktasında iki çeşit, birbirine zıt iki türlü yobazlığa, yani hareketsizliğe, yani ölülüğe saplanmış olmaları, şekil meselesini, kendilerinin kabul ettiği bir tek şekli esas olarak almalıdır.

2.

Toplumcu bir yazar olarak, ben de öz'ün biçimi belirlediği kanısındayım. Bu birincisi. İkincisi de her özün dural bir şey değil, bir süreç, bir hareket olduğu gerçeğidir. Bütün bu sorunları, bunların basit sözler değil, yaratıcı hükümler olduğunu toplumcu öğreti sayesinde açık seçik kavramış bulunuyorum. Bunun için, sanat çabalarımda, her şeyden önce yazdığımın belirli bir özü olmasına dikkat ediyorum. Bu somut özü alıyorum ve uygun bir biçim içinde bunu belirtmek istiyorum. Özün ayrı ayrı oluntu durumlarını aralarında birlik ve ardıcıllık bağıntısı gözeterek yansıtmak istiyorum. Ayrı ayrı ifade biçimleri arıyorum ve bunlara uygun dili bulmaya çalışıyorum. Hemen söyleyeyim ki, yazılarımın biçimini tekrar etmeyi sevmiyorum. Destanlarımın ve şiirlerimin her birinde biçim tekrarından hep kaçınmaya çabaladım. Her destanımın kendine göre bir biçimi olsun istedim. Benim için biçim en doğru ifadenin şaşmaz yöntemidir. O bir silahtır, bir araçtır benim elimde. Ne var ki, bu silah, bu araç tapılası fetiş değildir. Örneğin, ben kafiyeyi gerekliyse kullanıyorum, değilse kullanmıyorum. Ve ancak yazdığım eserin özünün gerektirdiği araçlardan yararlanıyorum. Bir destan bence senfoni gibi kurulmalıdır. Küçük de olsa, onun kendi biçimi olması gerekir. insan da, bir mimari yapıt gibi, uygun yerlerinde kapıları, pencereleri, kubbesi kulesi vb. olan belirli stilde bir yapı gibidir. Şu veya bu eserde aranan birlik de zaten budur.

ŞARKILAŞAN HAYAT

Karahan
Ekim 86 Fransa-Metz

Müşerref'e

Sen geceleyin,
Şarkılarını mırıldanırken karıcığım
Ben yıldızlarımı sayacağım penceremden
Sen sırlarını verirken,
Serin serin esen akşam yeline
Ben selamımı göndereceğim,
Dışarda sabırsızca bekleyen özgürlüğüme
Sen şarkılarını mırıldan karıcığım
Sarkılara sor beni
Anlatırsa ancak, onlar anlatır
Duygularımın en güzelini...
Çünkü;
"Söylenecek bütün sözler
Sevincin ve sevdanın
Savunulmasına dairdir."
Şimdi sen ve ben
Ayrılık,
Ve yalnızlık
Şarkılarımızı söylerken
Umudun,
Berrak ve durgun
Sular gibi akışında
Akacağız karıcığım,
Giderken sevinç ve aşk dolu bir hayata

Ve o gün
Umutlarımızın ufkunda,,
Seni, beni ve hayatı
Isıtıp aydınlatan
Bir güneş gibi doğacağız karıcığım
Başlarken yeniden bir hayata...
Sen, mutluluk türkülerini söylerken
O gün
Ben, doya doya tadını çıkaracağım
Yıllardır özleyip, beklediğim
özgürlüğümün
Ve unutarak geride kalan
Acıyla yoğrulmuş günlerimizi
Hatırlamayacaksın, bir kere de olsa
İhanetin ve korkunun dolaştığı
O geceleri.
Ve tel örgüler arkasında,
Yaşanan...
Ve dışarda şarkılaşan, o hayat;
O güzel günler geldiğinde
Öyle yaşanacak ki karıcığım
Suyu içip, ekmeği yer gibi
Yiyeceğiz onuda...

3.
Bu bir sıra poemin sonuncusu "Bedrettin Destanı"dır. Burda şekil bakımından, halk vezni unsurları, Divan edebiyatı unsurları bence azami haddinden kullanılmıştır. Diğer taraftan bu kitap, şekil bakımından, o zamana kadar elde edebildiğim bütün şekil imkânlarının bir muhasebesiydi. Bu kitapta, biraz aceleye gelen ve ancak yarısı yazılabilen bu kitapçıkta, şekil bakımından bütün merhalelerimi, bazan bir parçada, bazan ayrı ayrı parçada kullanmak istedim.

Bu kitaptan sonra, şekil meseleleri, hele hapise girdikten sonra, kafamda bir kat daha berraklaştı sanıyorum. Evvelâ, hiçbir şekil imkânını, tarzını, inkâr etmiyorum. Şiir, kafiyeli de, kafiyesiz de, vezinli de, vezinsiz de, bol resimli, hiç resimsiz de, bağırarak ta, fısıldayarak ta yazılabilir, yeter ki yazılacak şey olsun ve bu yazılacak şey

en uygun şeklini, bazan belirli bir tarihi merhaleye göre en uygun şeklini —en ustaca bulmuş olsun. Şahsen kendimse, şekli öylesine öze uydurmak istiyorum ki, şekil, özü bir kat daha belirtsin, ama kendisi, yani şekil belli olmasın. Güzel bir kadın bacağını bir kat daha güzelleştiren, fakat kendisi belli olmayan ince bir çorap gibi. Bu bugün tercih ettiğim şekildir, ama elbette ki, yarın rengarenk şekilleri de tercih edebilirim. Sonra bugün ulaştığım bir kanaate göre en kısa şiirlerde bile, özün dalgalanışına, gelişmesine göre şekil de gelişmelidir. Meselâ kafiyesiz başlayan bir şiir mukayyet kafiyelerden geçtikten sonra yine kafiyesiz bitebilir yahut tersine, yahut başka bir şekil kombinezonunu gerektirebilir. Dil, ahenk bakımından da aynı şey. Sonra en kısa, en kestirme söylemek ve baroktan mümkün mertebe kaçınmak. Bütün bu söylediklerimi "İnsan Manzaraları" ve son devir şiirlerimde denedim.

Şimdi bütün şekillerden faydalanıyorum. Halk edebiyatı vezniyle de yazıyorum, kafiyeli de yazıyorum. Tersini de yapıyorum. en basit konuşma diliyle, kafiyesiz, vezinsiz de şiir yazıyorum. Sevdadan da, barıştan da, inkilâptan da, hayattan da, ölümden de, sevinçten de, kaderden de, umuttan da, umutsuzluktan da söz açıyorum, insana has olan her şey şiirime de has olsun istiyorum. İstiyorum ki, okuyucum bende, yahut bizde, bütün duygularının ifadesini bulabilsin.

4.
Ritm ve eda meselesine gelince, bir yanlışlık da burada, hem ritm, hem eda, hem kafiye, hem ahenk, hem renk, hem resim, velhasıl bütün imkânlar, fakat asla tek bir iddia üzerinde saplanmamak. Ve şekilde muhtevaya değil, muhtevadan şekile gitmek. Muhtevaya en uygun şekli bulmak, bu suretle de en çeşitli şekillere ulaşmak.

5.
Şekil meselesinde, cümle turnürleri fiil şekilleri, kafiye meseleleri ile filan uğraşmıyorum. Bunları mümkün mertebe muhtevayı rahatça ve en iyi tarzda, en tam tarzda —en orijinal, en yapılmamış değil— versinler diye bir alet gibi kullanıyorum. Müstakilen mücerret olarak, şekil araştırmalarınaartık elveda. Muhteva, muhteva, muhteva. Muhtevayı, en uygun, en basit, en berrak tarzda kalıplayan şekil.

6.
Bugünkü insanlar için yazdıkların muhteva ve şekil bakımından güzel ve gerçekse, yarınki insanlar için de yazılmış demektir. *Donkişot* kendi devrinin insanları için yazılmış, ama, *o kadar çok tarafıyla* gerçek ve güzel ki, o, bugünkü yarınki insanların da kitabıdır. *Harp ve Sulh* de öyle. Mesele "gerçeği" mümkün olduğu kadar çok tarafıyla ve mümkün olduğu kadar en uygun, en güzel bir şekilde vermekte.

7.
Özgül olarak yazınsal ya da resimsel bir dil olsun, özgül konular olsun sanmıyorum. Ben tüm sözcüklerden ve tüm konulardan yanayım. Sonra değinmek istediğim bir başka sorun daha var: İnsanın ölçülü uyaklı dizelerle olduğu kadar, özgürdizelerle de kendini anlatabileceğine inanıyorum. Her şiir bir kendilik oluşturur. Öyleyse her şiir için içeriğe uygun düşen biçimi bulmak ve uygulamak gerek. Bazan klasik, bazan da folklorik biçimler uygun düşebilir, ya da yeni biçimler bulmak gerekir. Örneğin, ülkemde, geleneksel bir biçim olmayan sonnet biçiminden yararlanacağım tutarsa, benim için önemli olan klasik sonnet'ye öykünmemek ve gelenek içinde türetmektir. Evet, içerik ile biçim arasında bir birlik var, ama aynı zamanda biçim ile içerik arasında karşılıklı bir etkileşme de var. Öne geçen içeriktir, ama biçimin içerik üzerindeki etkiside yadsınamaz.

8.
Dil ve teknik bakımından birbirine yakın ve sırf bu bakımdan solda görülenler arasında muhteva bakımından ayrılık. Meselâ, Orhan Veli'yle A. Kadir dil bakımından birbirlerine yakındırlar ve soldadırlar, lâkin muhteva bakımından Orhan Veli merkezin de sağına geçmiştir. En sağda değilse de, sağdadır. Muhtevada sollar arasında şekilde sağ olanlara rastlanmıyor. Bu bakımdan sol kanatta olanlar şekille muhtevayı daha iyi birbirlerine uydurmuşlardır. Halbuki Avrupa'da buna rastlıyoruz. Mesela Aragon ismindeki sol Fransız şairi, sanırsam biraz da Alman işgali şartlarından dolayı, şekil meselesinde, şekilperestliğe kadar varan bir durum almıştır. Avrupa'da bugünkü şiir durumu, ana hattında sola kaymıştır. Bu inkâr edilemez. Bak, Sovyetler'de de çok iyi, tabii muhtava bakımından da sol, şairler var ki şekilde sağcıdırlar. Fakat orda bunun sebebini büsbütün başka yerlerde aramak lazım gelir. Bizzat geniş halk kitleleri şiire akın akın geldiklerinden şekil meselesi daha yüksek bir merhalesine ulaşmak için arasıra klasik kaynaklarına dönüyor, ordan hız alıp yeni hamleler yapıyor. Ben şahsen böyle klasik şekil kaynaklarına fiiliyatta dönmedimse de düşüncede oraya dönüp yeni şekil imkânları için hız aldığımı bilirim.

9.
Şekil, olabildiği kadar mükemmelleştirilmiş olmalıdır. Artık kara sabanı değil, traktörü kullanacağız. Edebiyat öteki sanatlardan daha çok tekniğe muhtaçtır. Eskiden birikmiş olan geleneksel yöntemler, derece derece ortadan kaldırılmalıdır. Teknik ve endüstri alanında bunu daha iyi görüyoruz. Gelişen teknik, ötekinin üstünden yükselmekte ve onun yerini almaktadır. Gözle görülen bu gelişme ve daha iyisinin yapılması süreci vardır. Bazan da kullanılması zorunlu olur. Bu, sanatta gelişmenin temelini teşkil eder. Şu halde yeni edebiyat teknik ve kültüre muhtaçtır.

10.
Şimdi gelelim içe, muhtevaya. Bak, oğlum, ben bir yazı okurken, ister ilim yazısı, ister şiir, edebiyat, hikaye, roman falan filan olsun, kendime şunu sorarım: Ne diyor, dediğini nasıl diyor. Bu iki soruda birincisi temeldir, fakat her ikisi de birlik olmalıdırlar. Yazıyı okuyup bitirdiken sonra da bu iki sorudan mürekkep tek soruma aldığım karşılığa göre hükmümü veririm. Bu fena bir ölçü değildir sanıyorum, sana da tavsiye ederim.

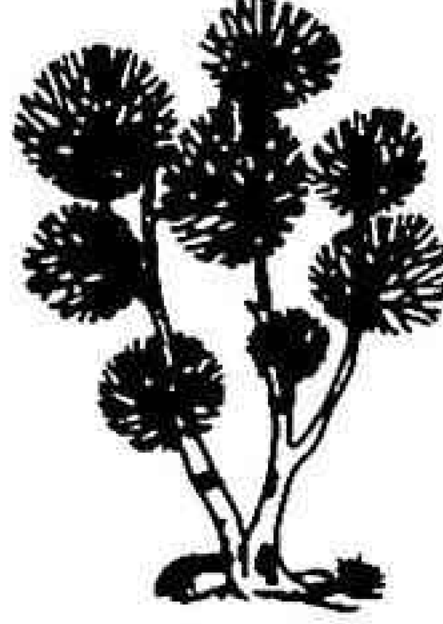
11.
İlk rubaileri bile bile klasik rubai unsurlarıyla, klasik vezin üsluplaştırılmak, kafiye yerleri aynen kalmak, eda muhafaza edilmek üzere işledim. Böylelikle işin teknikman içine girmek bir çeşit temrin yapmak istedim. Şimdi artık yeni muhtevaya uygun, klasik şekil unsurlarından da faydalanarak yeni şekli bulmak lazım.

Not: *Yukarıdaki yazı, Nazım Hikmet'in değişik tarihlerdeki, yazı ve mektuplarından alınmıştır.*

CANERİĞE KARŞILAMA

Nihat Behram
Nisan 1983, Paris

Gurbetin kuyusunda
Canerik canımerik
Dudağım çiğdemlendi
Yüzümde yüz üveyik

Huysuz kız memelerin
Canerik canımerik
Ağzımda körpelendi
Dalaşır ılık ılık

Kaç yılın ayrılığı
Canerik canımerik
Dilimde kuzulandı
Meleşir yanık yanık

Yurdumdan gelin geldi
Canerik canımerik
Gözlerim kumrulandı
Bakışır yumuk yumuk

Kekreşti boylu boyum
Canerik canımerik
Özlemim koyulandı
Şimdi kime giderik

Vay gülüm
Şimdi kime giderik
Can huysuz
Nasıl sabah ederik

N. Behram'ın geçen sayımızda çıkan **Koşma** *adlı şiiri, bir kıtası eksik gönderildiğinden dolayı hatalı çıkmıştır. Doğru şekliyle tekrara yayınlıyoruz.*

KOŞMA

Uğul uğul dolaşırım
Ayışığı yana yana
Zulüm sana dalaşırım
Ayışığı yana yana

Solgun gülde delişirim
Ömrüm yetse üleşirim
Kanda olsam erişirim
Ayışığı yana yana

Acı ürür inim inim
Yüreciğim dürüm dürüm
Gün ağarsın buluşurum
Ayışığı yana yana

Behram hasret elindedir
Derdin kökü derindedir
Düşen cana can eklenir
Ayışığı yana yana

BEETHOVEN YAŞASAYDI

Ahmet Sefa

"Ben" dedi "en çok Beethoven'i seviyor, dinliyorum."

Karşısında oturanın umursamaz tavrını görünce, ses tonuna genizden gelen bir değişiklik verdi. Sözlerinin üstüne basarak konuşmasını sürdürdü:

"Beethoven'in İspanya iç savaşını anlatan müziğini dinledin mi?"

Soruyu duyunca dikkatini verdi Ahmet. İkisinin yalnız oturduğu masada sıkıntı dolu havadan bunalmıştı. Tam ayaklarına trampet çaldıracakken duyduğu soruyu yanıtladı:

"Yanılmıyorsam," dedi, "o dediğin Rodriguez'in!"

Şaşırdı Mustafa! Karşıdaki de biliyordu demek ki bir şeyler! Rastlamamıştı kendisine böyle yanıt verene. Hep, "Anlamıyoruz." diye geçiştirmişlerdi ötekiler. Alay de etmişlerdi üstelik. Hafifçe kızarak baktı. Ses tonuna en olgun şeklini verdirdi:

"Olur mu, Beethoven'in."

"..."

Ahmet'in, Rodriguez'in dedikten sonra, kendisinin üstelemesine karşılık suskunluğu bir şeyler biliyor da konuşmak istemiyor tavrıydı. "Olabilir miydi? Rodriguez denilen birisi de vardı demek ki! Bir yanlışlık mı vardı yoksa?" Kararsızlığa düştü. Karşısındaki kendinden emin söylemişti.

"Hımm!" dedi. Düşünür gibi yaptı. İki dudağını öne doğru çıkıntılaştırdı. Sol elinin işaret parmağını şakağına dayadı. Unutmuşta anımsamış gibi,

"Rodriguez, Rodriguez! Olabilir, belki de!" dedi.

Şakağından çektiği eliyle masada trampet çalmağa başladı. Karşısında oturan arkadaşını süzdü göz ucuyla. "Bu da ilticacı," dedi. "Politik birisine benziyor. Bazen kahvehaneye geliyor, sıkta çıkmıyor. Ne yapıyor ki? Ot gibi yaşıyor anlaşılan!"

Ahmet, Mustafa'nın trampet çalan parmaklarını, kuşkulu, küçümseyici bakışlarını seyretti yan gözle. "Özenti dolu, kendini bilmez birisi." dedi. "İşi gücü kahvehane, büyük konuşmalar, çok büyük politiklik numaraları. Sorulmaz ki nerelisin? Hemen ters bakar. Gizliliğinden de geçilmez. Mustafa, Mustafa... Amaan, bana ne. O da böyle birisi işte!"

Küçük Hollanda kafetaryasının içerisi, bunaltıcı havası, müziğin kulakları sağır edici sesi sıkıntı doluydu. Beyine zonk zonk vuran kalabalık müzik baş ağrıtıyordu. Otomatın başındaki üç genç, sırayla sayı kapmak çabasındalardı. Duvara dayalı tek langırt masasındaki küçük tahta topların sesi, ikişerli oynayan oyuncuların bağırtısı, sinek vızıltısı gibi kalıyordu müziğin sesinden.

Mustafa, kafasını öne arkaya sallayarak ayaklarını yere vurmağa başlamıştı. Bazen karışık müziğin nakarat yerlerini şarkıcıyla birlikte söyler gibi ağzını oynatıyordu. Ahmet, sıkıldığını, kafasının ağrıdığını belli edercesine dudaklarını sıkmıştı. Bilardo oynayan iki hemşerisinin, "Ahmet abi, istersen gel oynayalım." diye bağırmalarına, "gideceğim" der gibi elini salladı. Mustafa hiç bakmadı onlara. Yan duran sırtını sandalyesini düzelterek tam döndü.

Gitme Turnam gitme..." diye türkü mırıldanmağa başlayan Ahmet'e baktı. O da, kalabalık müziğe, "nı nı nı nı..." diye katılarak sesini yükseltti.

"Sahi," dedi, "müzik sever misin? Hangilerini seversin?"

"Severim," dedi Ahmet. "Türk Halk Müziğini; Zülfü'yü, Ruhi Su'yu..."

Dudaklarını büzüştürerek, sağ kaşını yukarı kaldırdı. Şaşırmış bir durumu vardı.

"Hımm! Klasik Batı Müziğini de sever misin!"

"Yok. Anlamıyorum çünkü."

Ahmet, karşıdakinin ağır havalarda görünmek isteyen hafif birisi olduğunu düşündü. "Hele biraz konuşalım," diyerek sıkıldığını belli edercesine konuşmayı sürdürdü:

"Galiba sen klasik müziği seviyorsun? Türkiye'mizin müziklerine ne diyorsun?"

Mustafa, şöyle bir gerildi. Boğazındaki tıkanıklığı temizleyip yuttuktan sonra, "Yok," dedi. "Fazla sevmiyorum, basit geliyor bana. Beethoven'i, Mozart'ı dinledikten sonra hoşuma gitmiyor onlar."

Ahmet, bu yanıtı alınca dişlerini sıktı. Şaşırdı! Soru sorduğuna pişman oldu. Kendisi yeni gelmişti, altı aydır buradaydı. Mustafa ise iki yıl önce gelmişti. Aynı ilticacılık konumlarından dolayı, ortak oturdukları kahvehanelerde rastlaştıkça selamlaşırlardı. Polis bürosunda, ilticacılara yardım kurumlarında sıkça karşılaşırlardı.

Mustafa, konuşmasını sürdürürken kısa etekli bir kadının kafetaryaya girip önünden geçmesiyle kafasını kaldırdı. Gülümseme beliren suratıyla içeri girene baktı. "Hallo" diye bağırdı. kalınca sesi duyan kadın, ince ve belirsiz biçimde, "Hallo" dedi. Kafasını masaya çevirmeden de barın önündeki uzun oturağa yanaştı.

Mustafa, gülümsemesini bozmadan kafasını geri indirdi.

"Evet," dedi," ne diyordum? Yok, eksik kalmışız memlekette. Mozart'ı, Beethoven'i bilmez, yaşamı bilmez kalmışız. afiş mafiş, koşturup durmuşuz. Ne efendim! Ne yaptığımızı sandık ki!..."

Durdu bunları söyledikten sonra. Baktı. Ahmet, konuşmadan rahatsızlığını belli edercesine kolundaki saatle oynuyor, her an kalkacak gibi de bakıp duruyordu. "Vay be!" dedi içinden; "Beethoven yaşasaydı, böyle dinleyicilerinin olduğunu da bilseydi, bir mezar bulur yatardı."

Ahmet'in umursamaz tavrını gören Mustafa dudaklarını eğdi, sözlerinin devamını getirmedi. "Al bir cahil daha." dedi. "Tavıra bak.Hop kesildi konuşması müzikten bahsedince. Kültürsüz bunlar. Allah'ın zır cahilleri. İşin kötüsü, bu da politik mülteci, ben de. Ne günlere kaldık. Üstelikte üniversite mi okumuş, neymiş? hâlâ Ruhi Su, diyor. Ruh yok, kavrayış yok. Zevksiz. Rastlamadım ki bir ileri düşünceliye!"

Dağınık saçlarına geçirdi parmaklarını. Çenesinin üstündeki bir tutam sakalı okşadı usulca. Avucuyla, sakalla birleşen bıyığını düzledi üstten alta doğru.

Doğunun dağ köylerinden birindendi. Üniversiteyi ilk yıllarında bırakmıştı, Yaşamını düşündü kısaca:

"İstanbul, köy arasında mekik dokuduk be! ama iyi oldu. Yaşamı öğrendik böylece, Şehirliyi de biliyoruz, köylüyü de. Alah bilir bunların köyden bile haberleri yoktur!"

"Ni nı nı nı..." diye yeniden mırıldandı. Ahmet'in sakince oturuşuna baktı. Hiçte şehirliye benzetmedi. Kadife pantolunun üzerindeki balıkçı yaka kazağıyla tam abalıydı! 'Yok,' dedi, "bunlar köy değil de şehir görmemiş anlaşılan!"

Parmaklarını gene dağınık saçlarına daldırdı.

Ahmet, dağınık saçlarla, çenedeki bir tomar sakala baktı. "Yaşım yirmi altı diyor ama otuzu geçkin gösteriyor bu haliyle." diye geçirdi içinden.

Karşıdakinin mırıltılı dudaklarını seyretti usulca. Tütün karasıydı. Barın önündeki uzun oturağa bakan gözlerin altındaki şiş kapakçıklar da morarmıştı.

"Yazık," dedi. "Bu da Avrupa'nın yediklerinden sanırsam! Bir şeyler de bilse

KARŞIMDAKİ KARARTI

Hasan
Antakya E Tipi Cezaevi
18 Mayıs 1986

Karşımdaydın?
Güzel sözler söylemek istedim
Sözcükler öyle uzaktı ki
Zihnimin derinliklerinde
Bulamadım

Arguvanlar vermek istedim
Duvar renginde hepsi
Güneşi arıyor yaprakları
Dokunmak istedim sana
Bir ses

Tel örgüyle çerçevelenmiş
Bir karartı
Gördüğüm sadece
Senmisin başkası mı?

Avuçlamak istedim ellerini
Ellerim demir soğuğu
Bu kadar yakınken
Bana
Sana ulaşamamak
Ne fena!

ya! Rodriguez diye attım, adam iddia bile edemedi. Belki de Çaykovski'nin! Ben de tam bilemiyorum ama!..."

Sırıtmağa başladı.

Karşılıklı suskunluk devam ediyordu, Mustafa, saatin kaç olduğunu sordu. Beş olduğunu duyunca oturduğu yerden kalkar gibi yaptı. Ahmet kendisine bakmıyor, bilardo oynayanları seyrediyordu. Bilardocular da kızgınca sayı yapma uğraşındalardı. Ayağa kalktı. Kimsenin kendisine bakmadığını görünce seslice parmaklarını çıtırdattı. Duymamıştı karşıdaki. "Öhö öhö" diye hafifçe öksürdü. "Ben gideyim artık müsadenle" dedi. Öksürüğe kafasını çeviren bilardoculardan birisi, "iyi günler Mısto." diye gülerek bağırdı. Seslenmedi ona. Kafasını isteksizce sallamakla yetindi. Ahmet'e bakarak, "Ben gidiyorum, iyi günler." dedi. Ahmet, sıkılganlığını belli edercesine, "Nereye?" deyince hafif bir gerildi. İki omuzunu sağa-sola oynattı. Sözlerinin üstüne basarak konuştu. "Gidipte kitap okuyayım ya! Böyle tembel oturmakla da olmaz ki!"

"..."

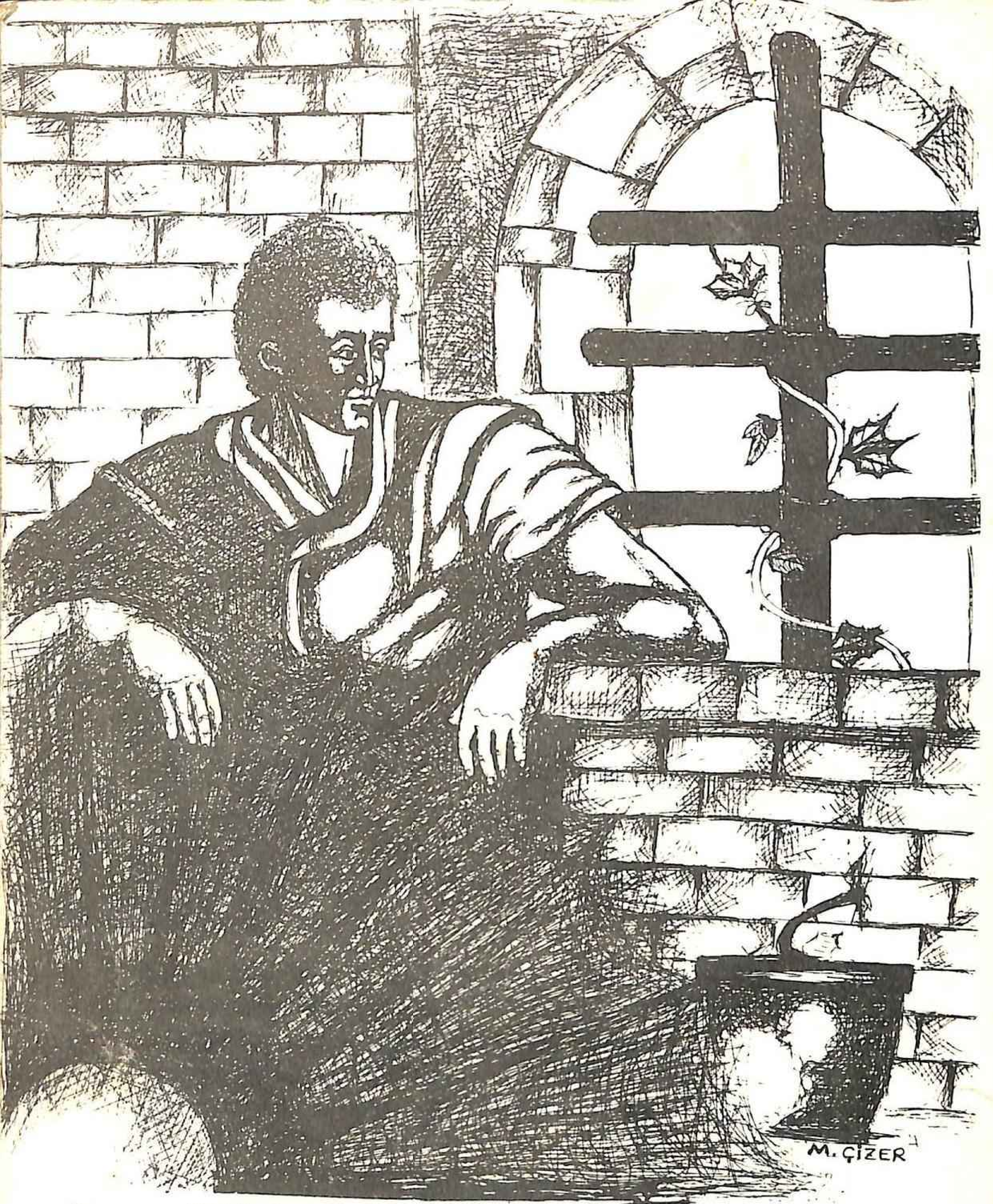
"Kelebek romanını okudun mu? Çok iyi bir kitap. Onu okuyorum da."

Ahmet, gülümseyen dudaklarına engel olamadı.

"On yıl önce okumuştum." yanıtını verince, yanından hızla geden Mustafa'nın, "pöh" diyen sesini duydu yalnızca.

''Özgürlüğü önderlik ve merkezi rehberlik altındaki demokrasiyle bir arada savunurken, ideolojik sorunları ya da halk arasında doğru ile yanlışın ayırdedilmesiyle ilgili sorunları çözmek için baskı önlemlerine başvurulması gerektiğini söylemek istemiyoruz. İdeolojik sorunları ya da doğru ile yanlışın ayırdedilmesiyle ilgili sorunları çözmek için idari emirlere ya da baskı önlemlerine başvurma yolundaki bütün çabalar sadece etkisiz değil, zararlıdır da. Genelgeler yayımlayarak ya da halkı dine inanmamaya zorlayarak, dini ortadan kaldıramayız. Halkı Marksizme inanmaya zorlayamayacağımız gibi, idealizmden vazgeçmeye de zorlayamayız. İdeolojik nitelikteki sorunları ya da halk arasındaki tartışmalı sorunları çözmenin biricik yolu, demokratik yöntemdir; tartışma, eleştiri, ikna ve eğitme yöntemidir; zor ve baskı yöntemi değil''.

''Edebiyat işçi sınıfının genel davasının bir kısmı haline gelmeli, bütün işçi sınıfının bilinçli bütün öncüleri tarafından harekete geçirilen, o tek ve bölünmez büyük Sosyal Demokrat Parti'nin örgütlü, yöntemli ve birleştirilmiş çalışması içinde bütünleyici nitelikte bir parça olmalıdır''.